

উনবিংশ ভাগ

বিবিধ

৩৬১। (১) বাষ্ট্রপতি, বা কোনো বাজ্যের বাজ্যপাল বা বাজ-প্রমুখ তেওঁর পদের ক্ষমতা আরু কর্তব্য প্রয়োগ আরু পালন কৰা কাবণে বা সেইবোৰ ক্ষমতা আরু কর্তব্য প্রয়োগ আরু পালন কৰোতে তেওঁ কৰা বা কৰা বুলি ধৰা কোনো কাৰ্য্যৰ কাবণে কোনো ন্যায়ালয়ৰ ওচৰত উত্তৰদায়ী নহ'ব :

ପରମ୍ପରା, ଅନୁଚ୍ଛେଦ ୬୧ ବି ଅଧିନିତ ଅନା ଅଭିଯୋଗ ସମ୍ପର୍କେ ଅନୁମନାନ କରିବିଲେ ସଂସଦର ଯିକୋନୋଟୋ ସଦନର ଦ୍ୱାରା ନିୟୁକ୍ତ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କୋନୋ ନ୍ୟାୟାଲୟ, ନ୍ୟାୟାଧିକରଣ ବା ନିକାୟେ ବାହ୍ୟପତିର ଆଚରଣ ପୁର୍ବବିଲୋକନ କରିବ ପାରିବ :

অধিকন্তু, ভাবত চৰকাৰ বা কোনো বাজ্যৰ চৰকাৰৰ বিকদ্দে যথাবিহিত কাৰ্য্যবাহী আনিবৰ বাবে
থকা কোনো ব্যক্তিৰ অধিকাৰৰ ওপৰত এই খণ্ডৰ কোনো কথাটো নিৰ্বন্ধন আৰোপ কৰা বুলি অৰ্থ কৰা
নহৈ।

(২) বাস্তুপতি বা কোনো বাজ্যব বাজ্যপালৰ *[* * *] বিশুদ্ধে তেওঁৰ কার্যকলাৰ ভিতৰত কোনো ন্যায়ালয়তে যিকোনো ধৰণৰ কার্যবাহী ৰজু কৰিব বা চলাই থাকিব নোৱাৰিব।

(৩) বাট্টপতিক বা কোনো বাজ্যব বাজ্যপালক [* *] বন্দী করিবলৈ বা কার্যাবস দিবলৈ কোনো ন্যায়লয়ৰ পৰা তেওঁৰ কাৰ্য্যকালৰ ভিতৰত কোনো অকুম জাৰি কৰিব নোৱাৰিব।

(8) বাস্তুপতি হিচাপে বা কোনো বাজ্যবাজ্যগাল । [* * *] হিচাপে তেওঁর
পদত অধিষ্ঠিত হোৱাৰ আগতে বা পিচত তেওঁৰ ব্যক্তিগত সামৰ্থ্যৰে কৰা বা কৰ্তৃ মভিপ্রেত কোনো
কামৰ সম্পর্কত বাস্তুপতি বা কোনো বাজ্যবাজ্যগালৰ । [* * *] বিৰুদ্ধে
প্রতিকাৰ দাবী কৰা কোনো চিভিল কাৰ্যবাহী তেওঁৰ কাৰ্য্যকালৰ ভিতৰত কোনো ন্যায়লায়তে ৰজু
কৰিব নোৱাৰিব যেতিয়ালৈকে সেই কাৰ্য্যবাহীৰ স্বৰূপ, তেনে বাদৰ হেতু, যাৰ দ্বাৰা তেনে কাৰ্য্যবাহী
আনিব খোজা হয় তেনে পক্ষৰ নাম, বিৱৰণ আৰু বাসস্থান আৰু তেওঁ দাবী কৰা প্রতিকাৰ সম্পর্কে
বণহই লিখিত সূচনা বাস্তুপতিক বা যথাস্থিতি মতে, বাজ্যগালক । [* * *] দিয়াৰ
পৰা বা তেওঁৰ কাৰ্য্যলায়ত থৈ অহাৰ পৰা ধৰি দুমাহ সময় অতিবাহিত হৈন্নায়।

২[৩৬১ ক।(১) সংসদৰ যি কোনোটো সদনৰ বা বিধান সভার অথবা যথাস্থিতি কোনো বাজ্যৰ বিধান মণ্ডলৰ যিকোনোটো সদনৰ কাৰ্যবাহীৰ মূলতঃ সত্য বিৱৰণী কোনো বাতৰি কাকতত প্ৰকাশ কৰাৰ সম্পর্কত কোনো ব্যক্তি কোনো ন্যায়ালয়ত চিভিল বা দণ্ড সন্দৰ্ভীয় কাৰ্যবাহীৰ বাবে দায়ী নহুন, যদিহে সেই প্ৰকাশন বিবেচপূৰ্ণভাৱে কৰা বুলি প্ৰমাণিত নহয় :
সংসদ আৰু বাজ্যৰ বিধান মণ্ডলৰ
কাৰ্যবাহী প্ৰকাশনত
ৰক্ষণাবেক্ষণ।

ପରମ୍ପରା ଏହି ଖଣ୍ଡର କୋନୋ କଥାଟି ସଂସଦର ଯିକୋନୋଟୋ ସଦନର ବା ବିଧାନ ସଭାର ଅଥବା ସଥାଷ୍ଠିତ କୋନୋ ରାଜ୍ୟର ବିଧାନମଣ୍ଡଲର ଯିକୋନୋଟୋ ସଦନର ଗୋପନ ବୈଠକର କାର୍ଯ୍ୟବାହୀର ବିରବଣୀ ପ୍ରକାଶର କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରୟୋଜ୍ୟ ନହିଁ ।

১। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ ৰ ২৯ ধাৰা আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা “বা ৰাজপ্ৰমুখ”
শব্দসমূহ লোপ কৰা হৈছে।

২। সংবিধান (চতুর্থচতুর্থ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৮ বর্ধাৰা ৪২ বৰ্ধাৰা অনুচ্ছেদ ৩৬১ ক আন্তঃস্থাপিত কৰা হৈছে (২০-৬-৭৯ তাৰিখ পৰা)।

উনবিংশ ভাগ-বিবিধ-অনুচ্ছেদ ৩৬১ ক ৩৬৩ ক

(২) কোনো বাতৰি কাকতত প্ৰকাশিত বিৱৰণী বা বিষয়ৰ সম্পর্কত খণ্ড (১) যিদৰে প্ৰয়োগ হ'ব, কোনো প্ৰসাৰণ কেন্দ্ৰৰ মাধ্যমেৰে কোনো কাৰ্য্যক্ৰম বা সেৱাৰ অংশ হিচাপে বেতাৰ ঠাঁৰযন্ত্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰসাৰিত বিৱৰণী বা বিষয়ৰ সম্পর্কতো সেই একে দৰেই প্ৰয়োগ হ'ব।

স্পষ্টীকৰণ- এই অনুচ্ছেদত 'বাতৰি কাকত' পদে কোনো বাতৰি কাকতত প্ৰকাশৰ বাবে বিষয় বস্তু থকা সমাচাৰ এজেন্সীৰ বিৱৰণীকো অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব।]

৩৬২। [দেশীয় বাজ্য সমূহৰ শাসক সকলৰ অধিকাৰ আৰু বিশেষাধিকাৰ সমূহ] সংবিধান (ষষ্ঠিবিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ ৰ ধাৰা ২ ৰ দ্বাৰা নিৰ্বাসিত।

**কিছুমান সন্ধি, কৰাৰ
আদিৰ পৰা উত্তৰ
হোৱা বিবাদৰ
সম্পর্কত ন্যায়ালয়ৰ
হস্তক্ষেপৰ ওপৰত
বাধা আৰোপ।**

৩৬৩। (১) এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে কোনো ভাৰতীয় বাজ্যৰ কোনো শাসকৰ দ্বাৰা কৰা হোৱা বা সম্পাদিত আৰু ভাৰতীয় ডমিনিয়নৰ চৰকাৰৰ বা ইয়াৰ কোনো পূৰ্বৰঙ্গী চৰকাৰৰ পক্ষ হিচাপে থকা আৰু এনে প্ৰাৰম্ভণিৰ পিচত প্ৰৱৰ্তিত হৈ থকা কোনো সন্ধি, কৰাৰ, প্ৰসংবিদা, বচন-বন্ধ, চন্দ বা এনে ধৰণৰ আন লিখনৰ কোনো উপবন্ধৰ পৰা উত্তৃত কোনো বিবাদৰ বিষয়ত, বা এনে কোনো সন্ধি, কৰাৰ, প্ৰসংবিদা, বচন-বন্ধ, চন্দ বা এনে ধৰণৰ আন কোনো লিখনৰ সম্পর্কে এই সংবিধানত দিয়া কোনো উপবন্ধৰ পৰা প্ৰৱৰ্ত কোনো অধিকাৰ বা তাৰ পৰা উত্তৃত কোনো দায়িত্ব বা আভাৰ সম্বন্ধীয় কোনো বিবাদৰ বিষয়ত এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সহেও কিস্ত, অনুচ্ছেদ ১৪৩ ৰ উপবন্ধ সমূহৰ সাপেক্ষে, উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ নাইবা আন কোনো ন্যায়ালয়ৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ নেথাকিব।

(২) এই অনুচ্ছেদত—

(ক) ভাৰতীয় বাজ্যৰ অৰ্থ হেছে—এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে মহামান্য সন্দাট বা ভাৰতীয় ডমিনিয়নৰ চৰকাৰৰ দ্বাৰা এনে এখন বাজ্য হিচাপে স্বীকৃত কোনো বাজ্যক্ষেত্ৰ; আৰু

(খ) 'শাসক' পদে এনে প্ৰাৰম্ভণিৰ আগতে কোনো ভাৰতীয় বাজ্যৰ শাসক হিচাপে মহামান্য সন্দাট বা ভাৰতীয় ডমিনিয়নৰ চৰকাৰৰ দ্বাৰা স্বীকৃত বজা, প্ৰমুখ বা আন ব্যক্তিকো অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে।

৩৬৩ ক। এই সংবিধানত অথবা তত্সময় বলৱত্ত থকা যিকোনো বিধিত যি কোনো কথা থকা সহেও—

(ক) সংবিধান (ষষ্ঠিবিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ ৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে যিকোনো সময়ত বাণ্পত্ৰিৰ দ্বাৰা কোনো ভাৰতীয় বাজ্যৰ শাসক বুলি স্বীকৃত বাজ প্ৰমুখ বা অন্য ব্যক্তি, অথবা তেনে প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে যিকোনো সময়ত বাণ্পত্ৰিৰ দ্বাৰা তেনে শাসকৰ উন্নৰাধিকাৰী বুলি স্বীকৃত কোনো ব্যক্তি, তেনে প্ৰাৰম্ভণিৰ পৰা তেনে শাসক বা তেনে শাসকৰ উন্নৰাধিকাৰী বুলি স্বীকৃত নোহোৱা হ'ব;

(খ) সংবিধান (ষষ্ঠিবিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম ১৯৭১ ৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পৰা বিশেষ মাননী বিলোপ কৰা হেছে, আৰু বিশেষ মাননী সম্বন্ধীয় সকলো অধিকাৰ, দায়িত্ব আৰু বাধ্যতা নিৰ্বাপিত কৰা হেছে আৰু তদনুসাৰে খণ্ড (ক) ত উল্লিখিত শাসকক বা যথাস্থিতি, তেনে শাসকৰ উন্নৰাধিকাৰীক বা অন্য কোনো ব্যক্তিক বিশেষ মাননী হিচাপে কোনো ধন শোধ কৰা নহ'ব।]

১। সংবিধান (ষষ্ঠিবিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ ৰ ধাৰা ৩ ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (২৮-১২-৭১ তাৰিখৰ পৰা)।

উনবিংশ ভাগ-বিবিধ অনুচ্ছেদ ৩৬৪-৩৬৬

৩৬৪।(১) এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সঙ্গেও, বাষ্টুপতিয়ে সার্কজনিক অধিসূচনাৰ দ্বাৰা নিৰ্দেশ দিব পাৰে যে সেই অধিসূচনাত যথা বিনিৰ্দিষ্ট তাৰিখৰ পৰা—

(ক) সংসদে বা কোনো বাজ্যৰ বিধান মণ্ডলে প্ৰণয়ন কৰা কোনো বিধি কোনো প্ৰধান বন্দৰ বা বিমান কোঠত প্ৰয়োগ নহৰ বা সেই অধিসূচনাত যথা বিনিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়া তেনে কোনো ব্যতিক্ৰম বা পৰিৱৰ্তনৰ অধীনে সেই বোৰত প্ৰয়োগ হব, বা	প্ৰধান বন্দৰ আৰু বিমানকোঠ সম্পর্কে বিশেষ উপবন্ধ।
(খ) সেই তাৰিখৰ আগতে কৰা বা কৰিবলৈ বাদ দিয়া বিষয়বোৰ বাহিৰে আনবোৰ বিষয়ৰ সম্পর্কত কোনো প্ৰধান বন্দৰ বা বিমানকোঠত যিকোনো বিদ্যমান বিধিৰ প্ৰভাৱ নোহোৱা হব বা সেই অধিসূচনাত যথা বিনিৰ্দিষ্ট কৰি দিয়া তেনে কোনো ব্যতিক্ৰম বা পৰিৱৰ্তনৰ অধীনে এনে বন্দৰ বা বিমানকোঠত ইয়াৰ প্ৰভাৱ হব।	

(২) এই অনুচ্ছেদত—

(ক) ‘প্ৰধান বন্দৰ’ বুলিলে সংসদৰ কোনো বিধি বা কোনো বিদ্যমান বিধিৰ দ্বাৰা প্ৰধান বন্দৰ বুলি ঘোষিত বন্দৰক বুজাৰ আৰু এনে বন্দৰৰ সীমাৰ ভিতৰত তত্সময় অন্তৰ্ভুক্ত হৈ থকা সকলো ক্ষেত্ৰ ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত হব;	সংঘই দিয়া নিৰ্দেশাৱলী পালন কৰিবলৈ বা কাৰ্য্যকৰী কৰিবলৈ অপাৰণ হোৱাৰ ফল। পৰিভাষা।
(খ) ‘বিমান কোঠ’ বুলিলে বায়ুপথ, বিমান আৰু বিমান পৰিবহন সম্পর্কীয় অধিনিয়মৰ প্ৰয়োজন সমূহৰ কাৰণে পৰিভাষিত বিমান কোঠকে বুজাৰ।	

৩৬৫। এই সংবিধানৰ কোনো উপবন্ধৰ অধীনত সংঘৰ কাৰ্য্যপালিকা ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰি দিয়া কোনো নিৰ্দেশ পালন বা কাৰ্য্যকৰী কৰিবলৈ কোনো বাজ্য অপাৰণ হলে, এই সংবিধানৰ উপবন্ধ অনুসৰি সেই বাজ্যৰ চৰকাৰ চলিব নোৱাৰা আৱশ্যা এটাই দেখা দিছে বুলি ধাৰণা কৰাটো বাষ্টুপতিৰ বাবে বিধি-সংগত হব।

৩৬৬। প্ৰসংগক্ৰমে অন্যথা অপেক্ষিত নহলে, এই সংবিধানত নিম্নোক্ত আখ্যা সমূহৰ অৰ্থ যথাক্ৰমে ইয়াৰ দ্বাৰা বিনিৰ্দিষ্ট কৰা মতে হব, অৰ্থাৎ—

(১) ‘কৃষি-আয়’ পদে ভাৰতীয় আয়-কৰ সম্পর্কীয় অধিনিয়মৰ প্ৰয়োজন সমূহৰ কাৰণে পৰিভাষিত কৃষিআয় বুজাৰ;

(২) ‘এল ইউনিয়ন’ পদে এনে ব্যক্তিক বুজাৰ যাৰ পিতৃ বা পুৰুষৰ ঠালৰ কোনোৰা এজন পূৰ্ব পুৰুষ ইউনিয়নীয় উচ্চৰ হয় বা আছিল, কিন্তু যি ভাৰতৰ বাজ্যক্ষেত্ৰৰ ভিতৰত অধিবাসী হৈছে আৰু যি এনে বাজ্যক্ষেত্ৰৰ ভিতৰত এনে মাক-বাপেকৰ পৰা জন্ম হয় বা হৈছিল যি সাধাৰণতে তাৰ নিবাসী, আৰু কেৱল অস্থায়ী উদ্দেশ্যৰ বাবে তাত সংস্থাপিত হোৱা নাই;

(৩) ‘অনুচ্ছেদ’ মানে এই সংবিধানৰ কোনো অনুচ্ছেদ;

(৪) ‘ধাৰনোৱা’ পদে বাৰ্ধিকী অনুদানৰ দ্বাৰা ধন লোৱাটোও অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব আৰু ‘ঝণৰ’ অৰ্থ সেই মতেই হব;

> [***   ***   ***   ***   ***]

(৫) ‘খণ্ড’ মানে যি অনুচ্ছেদত সেই পদ থাকে সেই অনুচ্ছেদৰ কোনো খণ্ড এটা;

(৬) ‘নিগম-কৰ’ মানে আয়ৰ ওপৰত লগোৱা যিকোনো কৰ যেতিয়া সেই কৰ কোম্পানী সমূহৰ দ্বাৰা দেয় হয় আৰু যি কৰৰ সম্পর্কত নিম্নলিখিত চৰ্ত্ত সমূহ পূৰণ হয় :—

(ক) যদি কৃষিআয়ৰ সম্পর্কত ইয়াক লগাব নোৱাৰি;

১। খণ্ড (৪ক) সংবিধান (দাচছাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৬ ব দ্বাৰা আন্তঃস্থাপিত কৰা হৈছিল; আৰু সংবিধান (ত্রিচছাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৭ ব দ্বাৰা ১১ ব দ্বাৰা লোপ কৰা হয় (১৩-৪-৭৮ তাৰিখৰ পৰা)।

উনবিংশ ভাগ-বিবিধ- অনুচ্ছেদ ৩৬৬

- (খ) যদি কোম্পানী সমূহে শোধ কৰা কৰৰ সম্পর্কত সেই কৰৰ বেলিকা প্ৰযোজ্য হ'ব পৰা কোনো অধিনিয়মৰ দ্বাৰা কোম্পানীয়ে ব্যক্তি সমূহক শোধ কৰিব লগীয়া লাভাংশৰ পৰা কোনো কৰ্ত্তন কৰিবলৈ প্ৰাধিকাৰ নিদিয়ে;
- (গ) যদি ভাৰতীয় আয়-কৰৰ প্ৰযোজন সমূহৰ বাবে এনে লাভাংশ পোৱা ব্যক্তি সমূহৰ মুঠ আয়ৰ সংগণনা কৰোতে নাইবা এনে ব্যক্তিসমূহে শোধ কৰিবলগীয়া বা ঘূৰাই পাৰলগীয়া ভাৰতীয় আয়-কৰৰ সংগণনা কৰোতে তেনে ভাৱে শোধ কৰা কৰৰ গণনা কৰাৰ কোনো উপবৰ্দ্ধ নেথাকে;
- (৭) 'তত্ত্বানীয় প্ৰদেশ' 'তত্ত্বানীয় ভাৰতীয় ৰাজ্য' বা 'তত্ত্বানীয় ৰাজ্যৰ' অৰ্থ সম্বন্ধে সন্দেহৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰশ্ন জড়িত কোনো বিশেষ প্ৰযোজনৰ বাবে বাস্তুপত্ৰি দ্বাৰা যথাস্থিতি তত্ত্বানীয় প্ৰদেশ, তত্ত্বানীয় ভাৰতীয় ৰাজ্য বা তত্ত্বানীয় ৰাজ্যৰ বুলি নিৰ্দ্বাৰিত তেনে কোনো প্ৰদেশ, ভাৰতীয় ৰাজ্য বা ৰাজ্যক বুজাৰ;
- (৮) বাৰ্ধিকী হিচাপে মূলধন পৰিশোধ কৰিবলগীয়া কোনো বাধ্য-বাধকতাৰ সম্পর্কত থকা কোনো দায়িত্ব আৰু কোনো প্ৰত্যাভূতিৰ অধীনত থকা কোনো দায়িত্ব 'ঝণ'ৰ অনুভূতি হ'ব আৰু 'ঝণ ভাৰ'ৰ অৰ্থ তদনুসাৰে কৰা হ'ব;
- (৯) 'সম্পদ- শুল্ক' মানে মৃত্যুৰ পিছত হস্তান্তৰিত হোৱা বা সংসদৰ দ্বাৰা বা কোনো ৰাজ্যৰ বিধান মণ্ডলৰ দ্বাৰা সেই শুল্কৰ সম্বন্ধকত প্ৰণীত বিধিৰ উপবৰ্দ্ধৰ অধীনত হস্তান্তৰিত বুলি গণ্য কৰা সকলো সম্পত্তিৰ, সেই বিধিৰ দ্বাৰা বা অধীনত যথা বিহিত কৰা নিয়মাবলী অনুসৰি অভিনন্দিত, মূল মূল্যৰ ওপৰত বা তাৰ প্ৰসংগত আৰোপিত কোনো শুল্ক ;
- (১০) 'বিদ্যমান বিধি' মানে এনে বিধি, অধ্যাদেশ, আদেশ, উপবিধি, নিয়ম বা বিনিয়ম যিবিলাকনেকি এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে এনে বিধি, অধ্যাদেশ, আদেশ, উপবিধি, নিয়ম বা বিনিয়ম প্ৰস্তুত কৰিবলৈ ক্ষমতাসম্পন্ন কোনো বিধান মণ্ডল প্ৰাধিকাৰী বা ব্যক্তিৰ দ্বাৰা পাৰিত বা প্ৰণীত হৈছিল;
- (১১) 'ফেডাৰেল ন্যায়ালয়' মানে ভাৰত চৰকাৰ অধিনিয়ম, ১৯৩৫ বা অধীনত গঠিত ফেডাৰেল ন্যায়ালয়;
- (১২) 'বন্ধ' পদে সকলো পদাৰ্থ, পণ্য আৰু দ্রব্য অনুভূতি কৰিছে;
- (১৩) 'প্ৰত্যাভূতি' পদে এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে কোনো উদ্যোগৰ লাভ বিনিৰ্দিষ্ট পৰিমাণতকৈ কম হলে শোধ কৰিবলৈ লোৱা আভাৱকো অনুভূতি কৰিছে;
- (১৪) 'উচ্চ ন্যায়ালয়' মানে এই সংবিধানৰ প্ৰযোজন সমূহৰ বাবে কোনো ৰাজ্যৰ কাৰণে উচ্চ ন্যায়ালয় বুলি গণ্য কৰা কোনো ন্যায়ালয়, আৰু ইয়াৰ অনুভূতি হৈছে--
- (ক) ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰত এই সংবিধানৰ অধীনত উচ্চ ন্যায়ালয় হিচাপে গঠিত বা পুনৰ্গঠিত কোনো ন্যায়ালয়, আৰু
- (খ) এই সংবিধানৰ সকলোবোৰ বা যিকোনো এটা প্ৰযোজনৰ কাৰণে সংসদে বিধিৰ দ্বাৰা উচ্চ ন্যায়ালয় হিচাপে ঘোষণা কৰা ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰ আন কোনো ন্যায়ালয়।
- (১৫) 'ভাৰতীয় ৰাজ্য' মানে এখন ৰাজ্য হিচাপে ভাৰতীয় ডমিনিয়ন চৰকাৰে স্বীকৃতি দিয়া কোনো ৰাজ্যক্ষেত্ৰ ;
- (১৬) 'ভাগ' মানে এই সংবিধানৰ কোনো এটা ভাগ ;
- (১৭) 'অৱসৰ বেতন' মানে কোনো ব্যক্তিক বা ব্যক্তিৰ সম্পর্কত শোধ কৰিব লগীয়া, বৰঙণি মূলক হোৱা বা নাহোৱা, যিকোনো ধৰণৰ অৱসৰ বেতন আৰু এনে ভাৱে শোধ কৰিব লগীয়া হোৱা অৱসৰ বেতন, এনে ভাৱে শোধ কৰিব লগীয়া উপাদান আৰু সুদসহ বা বিনাসুদে অথবা তাৰ লগত আন কোনো ওপৰধিৎ ধন সহ বা বিনা কোনো ভবিষ্যন্তিৰ বৰঙণি ঘূৰাই দিয়া হিচাবে শোধ কৰিব লগীয়া কোনো ধনৰাশি বা ৰাশিসমূহে ইয়াৰ অনুভূতি হ'ব।

উনবিংশ ভাগ-বিবিধ-অনুচ্ছেদ ৩৬৬

(১৮) “সংকটৰ উদ্ঘোষণা” মানে অনুচ্ছেদ ৩৫২ৰ খণ্ড (১)ৰ অধীনত জাৰি কৰা কোনো উদ্ঘোষণা।

(১৯) “সাৰ্বজনিক অধিসূচনা” মানে ভাৰতৰ বাজপত্ৰত বা যথাস্থিতি, কোনো বাজ্যৰ চৰকাৰী বাজপত্ৰত দিয়া অধিসূচনা।

(২০) “বেলৱে” পদে —

(ক) সম্পূর্ণভাৱে কোনো নগৰ-ক্ষেত্ৰৰ ভিতৰত থকা ট্ৰামৱে, বা

(খ) সম্পূর্ণভাৱে কোনো বাজ্যৰ ভিতৰত আৰু সংসদে বিধিৰ দ্বাৰা বেলৱে নহয় বুলি ঘোষণা কৰা আন কোনো যোগাযোগ পথ, অনুগত নকৰে;

* * * * *

২ [২২। “শাসক” মানে সংবিধান (ষষ্ঠবিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে যিকোনো সময়ত বাট্টপতিৰ দ্বাৰা কোনো ভাৰতীয় বাজ্যৰ শাসক বুলি স্বীকৃত বজা, প্ৰমুখ বা অন্য ব্যক্তিক অথবা তেনে প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে যিকোনো সময়ত বাট্টপতিৰ দ্বাৰা তেনে শাসকৰ উত্তৰাধিকাৰী বুলি স্বীকৃত কোনো ব্যক্তিক বুজাৰ;]

(২৩) “অনুসূচী” মানে এই সংবিধানৰ কোনো অনুসূচী;

(২৪) “অনুসূচিত জাতি” মানে এই সংবিধানৰ প্ৰয়োজন সমূহৰ কাৰণে অনুচ্ছেদ ৩৪১ৰ অধীনত অনুসূচিত জাতি হিচাপে গণ্য কৰা তেনে জাতি, বৰ্ণ বা জনজাতি অথবা তেনে জাতিৰ, বৰ্ণৰ বা জনজাতিৰ ভাগ বা তাৰ ভিতৰত থকা সমষ্টিক বুজাইছে;

(২৫) “অনুসূচিত জনজাতি” মানে এই সংবিধানৰ প্ৰয়োজন সমূহৰ কাৰণে অনুচ্ছেদ ৩৪২ৰ অধীনত অনুসূচিত জনজাতি হিচাপে গণ্য কৰা তেনে জনজাতি বা জনজাতীয় লোকসমাজ অথবা তেনে জনজাতি বা জনজাতীয় লোকসমাজৰ ভাগ বা তাৰ ভিতৰত থকা সমষ্টিক বুজাইছে;

(২৬) “প্ৰতিভূতি সমূহৰ” অনুগত নিধিপত্ৰও আহিব;

* * * * *

(২৭) “উপখণ্ড” মানে যি খণ্ডত সেই পদ থাকে সেই খণ্ডৰ উপখণ্ড;

(২৮) সাধাৰণ বা স্থানীয় বা বিশেষ কোনো কৰ বা শুল্ক আৰোপণ কৰাটো “কৰাৰোপণ” পদৰ অনুভূতি হৈছে আৰু ‘কৰ’ৰ অৰ্থ তদনুসাৰে হ'ব;

(২৯) অতিৰিক্ত লাভ কৰৰ নিচিনা কোনো কৰ “আয়ৰ ওপৰত কৰ”ৰ অনুভূতি হ'ব;

১। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ৰ ধাৰা ২৯ আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা খণ্ড
(২১) লোপ কৰা হৈছে।

২। সংবিধান (ষষ্ঠবিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ৰ ধাৰা ৪ৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠাপিত (২৮-
১২-৭১ তাৰিখ পৰা)।

৩। খণ্ড (২৬ ক) সংবিধান (দাচছাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৬ৰ ধাৰা ৫৪ ব দ্বাৰা
অনুভূতি কৰা হৈছিল কিন্তু সংবিধান (ত্ৰিচছাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৭ ব ধাৰা ১১ৰ
দ্বাৰা লোপ কৰা হ'ল (১০-৪-৭৮ তাৰিখ পৰা)।

উনবিংশ ভাগ-বিবিধ-অনুচ্ছেদ ৩৬৬-৩৬৭

- ’[(২৯ ক) ‘মাল ত্ৰয় বা বিক্ৰয়ৰ ওপৰত কৰ’ পদাৰলীয়ে নিমালিথিত সমৃহ অস্তগত কৰিব-
- (ক) কোনো সংবিদা অনুসৰি কৰা অস্তৰণৰ বাহিৰে নগদ মূল্য, বিলম্বিত আদায় বা অন্য মূল্যবান বিবেচনাৰ বিনিময়ে যিকোনো মালৰ ওপৰত থকা স্বত্ত্ব অস্তৰণৰ ওপৰত কৰ;
  - (খ) কোনো ‘ৱৰ্কচ সংবিদা’ নিষ্পাদনত অস্তৰ্ভুক্ত মালৰ ওপৰত থকা স্বত্ত্ব (লাগিলে মাল হিচাপেই হওক বা আন কোনো কপতেই হওক) অস্তৰণৰ ওপৰত কৰ;
  - (গ) কিস্তিবন্দী কৰ্য বা কিস্তি হিচাপে মূল্য আদায়ৰ অন্য কোনো পদ্ধতিত ক্ৰয় কৰা মালৰ পৰিদানৰ ওপৰত কৰ;
  - (ঘ) নগদ মূল্য, বিলম্বিত আদায় বা অন্য মূল্যবান বিবেচনাৰ বিনিময়ে যিকোনো মাল যিকোনো প্ৰয়োজনৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা অধিকাৰ (কোনো বিনিদিষ্ট কালৰ বাবে হওকেই বা নহওকেই) অস্তৰণৰ ওপৰত কৰ;
  - (ঙ) কোনো অনিগমিত সংহা বা নিকায়ৰ দ্বাৰা তাৰ কোনো সদস্যক নগদ মূল্য, বিলম্বিত আদায় বা অন্য মূল্যবান বিবেচনাৰ বিনিময়ে মাল যোগানৰ ওপৰত কৰ;
  - (চ) কোনো সেৱা হিচাপে বা তাৰ কোনো অংশ হিচাপে বা আন যিকোনো ৰীতিৰে মাল যোগানৰ ওপৰত কৰ যি মাল খাদ্য বা মানৱ উপভোগৰ আন যিকোনো বস্তু বা পেয় (লাগিলে মাদক হওকেই বা নহওকেই) হয় আৰু যেতিয়া তেনে যোগান বা সেৱা নগদ মূল্য, বিলম্বিত আদায় বা আন মূল্যবান বিবেচনাৰ বিনিময়ে কৰা হয়;
  - আৰু যিকোনো মালৰ তেনে অস্তৰণ, পৰিদান বা যোগানক এইবুলি গণ্য কৰা হ'ব যে অস্তৰণ কৰা, পৰিদান কৰা বা যোগান ধৰা ব্যক্তিৰ দ্বাৰা তেনে মাল বিক্ৰয় কৰা হৈছে আৰু যি ব্যক্তিলৈ তেনে অস্তৰণ কৰা, পৰিদান কৰা বা যোগান ধৰা হয়তেনে ব্যক্তিৰ দ্বাৰা সেই মাল ত্ৰয় কৰা হৈছে।

’[(৩০) “সংঘ ৰাজ্যক্ষেত্ৰ” মানে প্ৰথম অনুসূচীত বিনিদিষ্ট যিকোনো সংঘ ৰাজ্য ক্ষেত্ৰ আৰু ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰে ভিতৰত সমাৰিষ্ট কিন্তু সেই অনুসূচীত বিনিদিষ্ট নোহোৱা আন যিকোনো ৰাজ্যক্ষেত্ৰ ইয়াৰ অস্তগত হৰ]।

৩৬৭। (১) প্ৰসংগতমে অন্যথা অপোক্ষিত নহলে, অনুচ্ছেদ ৩৭২ৰ অধীনত সেই বিষয়ে কৰা কোনো অনুকূলন আৰু পৰিৱৰ্তন সাপেক্ষে ভাৰতীয় ডমিনিয়নৰ বিধান মণ্ডলৰ কোনো অধিনিয়মৰ নিৰ্বচনৰ কাৰণে প্ৰয়োগ হোৱাৰ দৰেই এই সংবিধানৰ নিৰ্বচনৰ কাৰণেও সাধাৰণ খণ্ড অধিনিয়ম, ১৮৯৭ প্ৰয়োগ হৰ।

(২) সংসদৰ বা সংসদে কৰা অধিনিয়ম বা বিধি নাইবা [* * *] কোনো ৰাজ্যৰ বিধান মণ্ডলৰ বা বিধান মণ্ডলে কৰা অধিনিয়ম বা বিধি সম্পর্কে এই সংবিধানত কৰা কোনো নিৰ্দেশে বাস্তুপতিয়ে জাৰি কৰা কোনো অধ্যাদেশ বা যথাস্থিতি মতে কোনো ৰাজ্যপালে [* * *] জাৰি কৰা কোনো অধ্যাদেশৰ প্ৰতি থকা নিৰ্দেশকো অস্তৰ্ভুক্ত কৰা বুলি অৰ্থ কৰা হৰ।

(৩) এই সংবিধানৰ প্ৰয়োজন সমূহৰ কাৰণে, “বিদেশী ৰাজ্য”ই ভাৰতৰ বাহিৰে আন কোনো ৰাজ্যক বুজাইছেঃ

পৰম্পৰা, সংসদৰ দ্বাৰা প্ৰণীত কোনো বিধিৰ উপবন্ধ সমূহৰ সাপেক্ষে, বাস্তুপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা সেই আদেশত যথা বিনিদিষ্ট তেনে কোনো প্ৰয়োজন সমূহৰ কাৰণে কোনো এখন ৰাজ্যক বিদেশী ৰাজ্য বুলি ধৰা নহ'ব বুলি ঘোষণা কৰিব পাৰে।

১। সংবিধান (যটচতুৰ্বিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৮২ ব ধাৰা ৪ ব দ্বাৰা অস্তৰ্ভুক্ত (২৮-১-৮৩ তাৰিখৰ পৰা)।

২। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ৰ ২৯ ধাৰা আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা মূল (৩০) খণ্ডৰ পৰিৱৰ্তনে প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৩। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ৰ ২৯ ধাৰা আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা ‘প্ৰথম অনুসূচীৰ ক ভাগ বা খ ভাগত নিৰ্দিষ্ট’ এই কথাখনি লোপ কৰা হৈছে।

৪। উক্ত অধিনিয়মৰ ২৯ ধাৰা আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা ‘বা ৰাজপ্ৰমুখ’ শব্দসমূহ লোপ কৰা হৈছে।

সংবিধানৰ সংশোধন

৩৬৮।^১ [(১) এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সহেও, সংসদে ইয়াৰ সংবিধায়ী ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰি এই অনুচ্ছেদত অধিকথিত প্ৰক্ৰিয়া অনুসৰি সংযোজন, কৰ্পাসৰ বা নিৰসনৰ দ্বাৰা এই সংবিধানৰ যিকোনো উপবন্ধ সংশোধন কৰিব পাৰে।]

[সংবিধান
সংশোধনৰ বাবে
সংসদৰ ক্ষমতা
আৰু তাৰ
প্ৰক্ৰিয়া।]

^২[(২)] এই সংবিধানৰ সংশোধনৰ সূত্ৰপাত্ৰ সংসদৰ যি কোনোটো সদনতে কেৱল সেই প্ৰয়োজনৰ বাবে এক বিধেয়ক উপাগনৰ দ্বাৰা কৰিব পাৰে আৰু যেতিয়া প্ৰত্যেক সদনতে সেই সদনৰ মুঠ সদস্য সংখ্যাৰ সংখ্যাধিক্যৰ দ্বাৰা আৰু সেই সদনত উপস্থিতি থকা আৰু ভোট দান কৰা সদস্যৰ অনুন দুই-তৃতীয়াৎশ সংখ্যাধিক্যৰ দ্বাৰা তেনে বিধেয়ক প্ৰত্যেক সদনত পাৰিত হব তেতিয়াই ^৩ [সেই বিধেয়ক বাস্তুপত্ৰি ও চৰত দিয়া হব আৰু তেখেতে তাত সম্মতি প্ৰদান কৰিব আৰু তেতিয়া] বিধেয়কৰ নিৰক্ষণ অনুসৰি সংবিধান সংশোধিত হবঃ

পৰম্পৰা, যদি এনে সংশোধনীয়ে—

(ক) অনুচ্ছেদ ৫৪, অনুচ্ছেদ ৫৫, অনুচ্ছেদ ৭৩, বা অনুচ্ছেদ ১৬২, বা অনুচ্ছেদ ২৪১, অথবা

(খ) পঞ্চম ভাগৰ চতুর্থ অধ্যায়, ষষ্ঠ ভাগৰ পঞ্চম অধ্যায়, বা একাদশ ভাগৰ প্ৰথম অধ্যায়, অথবা

(গ) সপ্তম অনুসূচীৰ সূচীসমূহৰ কোনোটো, অথবা

(ঘ) সংসদত বাজ্যসমূহৰ প্ৰতিনিধিত্ব, অথবা

(ঙ) এই অনুচ্ছেদৰ উপবন্ধ সমূহৰ,

কোনো পৰিৱৰ্তন কৰিব বিচাৰে, তেনেহলে এনে সংশোধনৰ উপবন্ধ কৰা বিধেয়ক বাস্তুপত্ৰি ও চৰত অনুমতিৰ বাবে দাখিল কৰাৰ পূৰ্বে ^৪ [* * *] বাজ্যসমূহৰ অনুন আধাৰসংখ্যকৰ বিধান মণ্ডলৰ দ্বাৰা, সেই বিধান মণ্ডল সমূহত পাৰিত হোৱা সেই মৰ্মে লোৱা সংকলনৰ দ্বাৰা তেনে সংশোধনত অনুসমৰ্থন লাগিব।

^৫[(৩) অনুচ্ছেদ ১৩ৰ কোনো কথাই এই অনুচ্ছেদৰ অধীনত কৰা হোৱা কোনো সংশোধনীৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ নহ'ব।

^৬[(৪) এই অনুচ্ছেদৰ অধীনত [সংবিধান (দাচছাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৬ৰ ধাৰা ৫৫ৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বেই হওক বা পিছতেই হওক] কৃত বা কৃত বুলি তাৎপৰ্যিত এই সংবিধানৰ কোনো সংশোধন সম্বন্ধে (তৃতীয় ভাগৰ উপবন্ধ সমূহক অন্তৰ্ভুক্ত কৰি) কোনো আধাৰতেই কোনো ন্যায়ালয়ত প্ৰশং কৰিব নোৱাৰিব।]

(৫) সন্দেহ দূৰীকৰণৰ বাবে ইয়াৰ দ্বাৰা ঘোষণা কৰা হৈছে যে এই অনুচ্ছেদৰ অধীনত এই সংবিধানৰ উপবন্ধ সমূহ সংযোজন, পৰিৱৰ্তন বা নিৰসনৰ কপত সংশোধন কৰিবলৈ সংসদৰ সংবিধায়ী ক্ষমতাৰ ওপৰত কোনো ধৰণৰ নিৰ্বচন নাথাকিব।]

১। সংবিধান (চতুৰ্বিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ ৰ ধাৰা ৩ ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (৫-১১-৭১ তাৰ পৰা)।

২। উক্ত অধিনিয়মৰ উক্ত ধাৰাৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠাপিত।

৩। উক্ত অধিনিয়মৰ উক্ত ধাৰাৰ দ্বাৰা পুনঃ অঙ্গীকৃত।

৪। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ৰ ২৯ ধাৰা আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা 'প্ৰথম অনুসূচীৰ ক আৰু খ ভাগত বিনিৰ্দিষ্ট' কথাখিনি লোপ কৰা হৈছে।

৫। সংবিধান (দাচছাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৬ ৰ ধাৰা ৫৫ৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (৩-১-৭৭ তাৰ পৰা)।

একবিংশ ভাগ

[অস্থায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধ সমূহ]

সমৰত্তী সূচীৰ বিষয়
বন্ত হিচাপে ধৰি
ৰাজ্য-সূচীৰ কিছুমান
বিষয়ত বিধি প্ৰণয়ন
কৰিবলৈ সংসদক
দিয়া অস্থায়ী ক্ষমতা

৩৬৯। এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও, এই সংবিধানৰ প্ৰাৰ্থনিৰ পৰা পাঁচ বছৰ কালৰ ভিতৰত নিম্নলিখিত বিষয়সমূহৰ সম্বন্ধত সেই বিষয় সমূহ সমৰত্তী সূচীত প্ৰগণিত বুলি ধৰি লৈ, সংসদে বিধি প্ৰণয়ন কৰাৰ ক্ষমতা থাকিব, যেনে :-

(ক) কগাহী আৰু উণী কাপোৰ, কেঁচা কপাহ (নেওঠা আৰু বিনা নেওঠা কপাহ বা কপাস ধৰি), কপাহ গুটি, কাগজ (বাতৰি ছপা কৰা কাগজক লৈ) খাদ্য-সামগ্ৰী (খাদ্য তেলগুটি আৰু তেলকে লৈ), পশুখাদ্য (খনিহৈ আৰু আন আন কেন্দ্ৰীভূত পদাৰ্থকে লৈ), কয়লা (পোৰা কয়লা আৰু কয়লাজনিত পদাৰ্থকে লৈ), লোহা, ইস্পাত আৰু অভৱ কোনো ৰাজ্যৰ ভিতৰত বেপাৰ আৰু বাণিজ্য আৰু তাৰ উৎপাদন, সৰবৰাহ আৰু বিতৰণ;

(খ) খণ্ড (ক)-ত উল্লিখিত যিকোনো বিষয় সম্বন্ধীয় বিধিৰ বিৰুদ্ধে কৰা অপৰাধ, সেই বিষয় বিলাকৰ যিকোনোটোৰ সম্বন্ধত উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ বাহিৰে সকলো ন্যায়ালয়ৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ আৰু ক্ষমতা আৰু সেই বিষয় বিলাকৰ যিকোনোটোৰ সম্বন্ধত ন্যায়ালয়ত লোৱা ফিজুৰ বাহিৰে আন ফিজ;

কিন্তু, যি বিধি প্ৰণয়ন কৰিবৰ কাৰণে এই অনুচ্ছেদৰ উপবন্ধ সমূহ নথকাহেঁতেন সংসদ সক্ষম নহ'লহেঁতেন, সংসদৰ দ্বাৰা গ্ৰহণত তেনে যিকোনো বিধি উক্ত কালছোৱাব সমাপ্তিৰ লগে লগে, সেই সমাপ্তিৰ পূৰ্বে কৰা হোৱা বা কৰিবলৈ বাদ দিয়া বিষয় সমূহৰ ব্যতিৰেকে অন্যান্য বিষয়ত, অক্ষমতাৰ মাত্ৰা পৰ্যন্ত প্ৰভাৱহীন হব।

জন্মু আৰু কাশ্মীৰ
ৰাজ্যৰ সম্বন্ধত
অস্থায়ী উপবন্ধ
সমূহ।

[৩৭০। (১) এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও -

(ক) জন্মু আৰু কাশ্মীৰ বাজ্যৰ সম্পর্কত অনুচ্ছেদ ২৩৮ৰ উপবন্ধ সমূহ প্ৰয়োগ নহ'ব;

(খ) উক্ত বাজ্যৰ কাৰণে বিধি প্ৰণয়ন কৰিবলৈ সংসদৰ ক্ষমতা-

(i) সংঘ-সূচী আৰু সমৰত্তী-সূচীৰ এনেবোৰ বিষয় পৰ্যন্ত যিবোৰ বিষয় বাজ্যখনৰ চৰকাৰৰ লগত পৰামৰ্শ কৰি বাট্ৰূপতিয়ে এনেবিলাক বিষয়ৰ তত স্থানীয় বিষয় বুলি ঘোষণা কৰে যিবিলাক ভাৰত ডমিনিয়নত সেই বাজ্যৰ প্ৰৱেশ শাসিত কৰা প্ৰৱেশ লেখ্যত বিনিৰ্দিষ্ট এনেকুৱা বিষয় হয় যিবিলাকৰ সম্বন্ধত ডমিনিয়ন বিধান মণ্ডলে সেই বাজ্যৰ বাবে বিধি প্ৰণয়ন কৰিব পাৰে, আৰু

(ii) উক্ত সূচীৰ যিবিলাক এনে আন আন বিষয় বাজ্যখনৰ চৰকাৰৰ সম্বন্ধত পৰ্যাতক পৰিবহন পৰ্যন্ত আদেশৰ দ্বাৰা বিনিৰ্দিষ্ট কৰিব পাৰে তেনে বিষয় পৰ্যন্ত সীমিত হব।

স্পষ্টীকৰণ- এই অনুচ্ছেদৰ প্ৰয়োজনৰ কাৰণে বাজ্যখনৰ চৰকাৰ বুলিলৈ মহাৰজাৰ ১৯৪৮ খৃষ্টাব্দৰ মাৰ্চ মাহৰ ৫ তাৰিখৰ উদ্ঘোষণাৰ অধীনত সেই সময়ত পদত অধিষ্ঠিত থকা মন্ত্ৰী পৰিষদৰ পৰামৰ্শ মতে কাৰ্য্য কৰা আৰু বাট্ৰূপতিব দ্বাৰা জন্মু আৰু কাশ্মীৰৰ মহাৰাজ বুলি তৎসময় স্বীকৃতি দিয়া ব্যক্তিক বুজাৰ;

(গ) অনুচ্ছেদ ১ ৰ স্বারূপ এই অনুচ্ছেদৰ উপবন্ধসমূহ সেই বাজ্যৰ সম্পর্কত প্ৰয়োগ হব;

১। সংবিধান (ত্ৰয়োদশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৬২ ৰ ২ ধাৰাৰ দ্বাৰা 'অস্থায়ী আৰু অন্তৰ্কালীন উপবন্ধ সমূহ'ৰ পৰিৱৰ্তে প্ৰতিষ্ঠাপিত (১-১২-৬৩ তাৰি পৰা)।

২। এই অনুচ্ছেদৰ দ্বাৰা অৰ্পিত ক্ষমতাসমূহৰ প্ৰয়োগত বাট্ৰূপতিয়ে জন্মু আৰু কাশ্মীৰ বাজ্যৰ সংবিধান সভাৰ ছুপাৰিশ কৰিব পৰ্যন্ত যে উক্ত অনুচ্ছেদ ৩৭০ সালসননি সহ প্ৰাৰ্থনীয় হব যেন ইয়াৰ খণ্ড (১) ৰ স্পষ্টীকৰণৰ স্থানত নিম্নলিখিত স্পষ্টীকৰণ প্ৰতিষ্ঠাপিত হৈছে, অৰ্থাৎ-

"স্পষ্টীকৰণ - এই অনুচ্ছেদৰ প্ৰয়োজনৰ কাৰণে বাজ্যখনৰ চৰকাৰ বুলিলৈ তৎসময় পদত অধিষ্ঠিত সেই বাজ্যৰ মন্ত্ৰী পৰিষদৰ চুপাৰিষ মতে কাৰ্য্য কৰা এনে কোনো ব্যক্তিক বুজাৰ যাক বাজ্যৰ বিধান সভাৰ চুপাৰিষ কৰিব পৰ্যন্ত জন্মু আৰু কাশ্মীৰৰ সদৰ ই-বিয়াসত ৰূপে স্বীকৃতি দিয়া হৈছে" *এতিয়া "ৰাজ্যপাল"। (মিনিস্ট্ৰী আৰ ল অৰ্ডাৰ নং ছি আ' ৪৪, তাৰিখ, ১৫ নৱেম্বৰ, ১৯৫২)"

একবিংশ ভাগ-অস্থায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ-অনুচ্ছেদ ৩৭০-৩৭১

(ঘ) ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা যথা বিনিদিষ্ট কৰি দিয়া ব্যতিক্ৰম আৰু ৰূপভেদ সাপেক্ষে
এই সংবিধানৰ উপবন্ধ সমূহৰ তেনে আন আন উপবন্ধ সমূহ সেই ৰাজ্যৰ সম্পর্কত
প্ৰয়োগ হ'ব :

পৰস্তু, উপখণ্ড (খ)ৰ দফা (i) ত উল্লিখিত ৰাজ্যখনৰ প্ৰবেশ লেখ্যত বিনিদিষ্ট বিষয় সম্পৰ্কীয়
এনে কোনো আদেশ ৰাজ্য খনৰ চৰকাৰৰ লগত পৰামৰ্শ নকৰাকৈ দিয়া নহ'ব :

অধিকন্তু, অন্তিম পূৰ্বৰ্বল্লো পৰস্তুকত উল্লিখিত বিষয়সমূহৰ বাহিৰে আন আন বিষয় সম্পৰ্কীয়
এনে কোনো আদেশ ৰাজ্য খনৰ চৰকাৰৰ সন্মতি নোলোৱাকৈ দিয়া নহ'ব।

(২) যদি খণ্ড (১) ব উপখণ্ড (খ) ব দফা (ii) ত অথবা উপখণ্ড (ঘ) ব দ্বিতীয় পৰস্তুকত
উল্লিখিত ৰাজ্য চৰকাৰৰ সন্মতি ৰাজ্যখনৰ সংবিধান বচনাৰ প্ৰয়োজনৰ নিমিত্তে সংবিধান সভা আহুন
কৰাৰ আগতে দিয়ে, তেনেহলে ইয়াক তেনে সভাৰ আগত এনে বিনিশ্চয়ৰ কাৰণে দাখিল কৰিব
লাগিব যিটোনেকি সেই সভাই কৰে।

(৩) এই অনুচ্ছেদৰ পূৰ্বৰ্বল্লো উপবন্ধ সমূহত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে সাৰ্বজনীন
আধিসূচনাৰ দ্বাৰা ঘোষণা কৰিব পাৰে যে, এই অনুচ্ছেদৰ এনে তাৰিখৰ পৰা প্ৰাৰ্থনহীন হ'ব অথবা
কেৱল এনে কোনো ব্যতিক্ৰম বা পৰিৱৰ্তন সহ প্ৰাৰ্থিত হ'ব যিটোনেকি তেখেতে বিনিদিষ্ট কৰি
দিয়ে :

পৰস্তু, ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে এনে আধিসূচনা জাৰি কৰাৰ আগতে খণ্ড (২) ত উল্লিখিত ৰাজ্যখনৰ সংবিধান
সভাৰ চুপাবিচৰ আৱশ্যক হ'ব।

১[৩৭১] (১) সংবিধান (দ্বাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৩ ব ধাৰা ২ ব দ্বাৰা এই খণ্ডটো
লোপ কৰা হৈছে (১-৭-৭৪ তাৎক্ষণ্য পৰা)।

(২) এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও, ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে [মহাৰাষ্ট্ৰ আৰু গুজৱাট ৰাজ্যৰ]
সম্বন্ধত দিয়া আদেশৰ দ্বাৰা-

** মহাৰাষ্ট্ৰ আৰু
গুজৱাট ৰাজ্যৰ সম্বন্ধত
বিশেষ উপবন্ধ।

(ক) উন্নয়ন মণ্ডল বিনাকৰ প্ৰত্যেকৰে কাৰ্য্যকাৰিতাৰ ওপৰত একোটা প্ৰতিবেদন প্ৰত্যেক
বছৰে ৰাজ্য বিধান সভাত দাখিল কৰাৰ উপবন্ধ সহ, বিদৰ্ভ, মাৰাঠাভাৰত,^৪ [আৰু মহাৰাষ্ট্ৰৰ
বাকী অংশৰ বাবে অথবা যথাস্থিতি মতে] সৌৰাষ্ট্ৰ, কচ আৰু গুজৱাটৰ বাকী অংশৰ
বাবে পৃথক উন্নয়ন মণ্ডল স্থাপন কৰিবৰ বাবে;

(খ) সমগ্ৰ ৰাজ্যখনৰ আৱশ্যকতাৰ সাপেক্ষে, উক্ত ক্ষেত্ৰ সমূহৰ উন্নয়নমূলক ব্যয়ৰ কাৰণে
নিধিৰ সমতা পুনৰ বন্টনৰ বাবে; আৰু -

১। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ ব ২২ ধাৰাৰ দ্বাৰা মূল অনুচ্ছেদ ৩৭১ ব
পৰিৱৰ্তে প্ৰতিষ্ঠাপিত।

২। সংবিধান (দ্বাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৩ ব ধাৰা ২ ব দ্বাৰা 'অন্ধ্রপ্ৰদেশ' পদ লোপ
কৰা হৈছে (১-৭-৭৪ তাৎক্ষণ্য পৰা)।

৩। বোম্বে পূৰ্ণগঠন অধিনিয়ম, ১৯৬০ ব ধাৰা ৮৫ ব দ্বাৰা 'বোম্বে ৰাজ্যৰ' পৰিৱৰ্তে প্ৰতিষ্ঠাপিত
(১-৫-৬০ তাৎক্ষণ্য পৰা)।

৪। উক্ত অধিনিয়ম ৮৫ ধাৰাৰ দ্বাৰা 'মহাৰাষ্ট্ৰৰ বাকী অংশৰ' পৰিৱৰ্তে প্ৰতিষ্ঠাপিত (১-৫-
৬০তাৎক্ষণ্য পৰা)।

একবিংশ ভাগ-অস্থায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধ সমূহ- অনুচ্ছেদ ৩৭১-৩৭১ ক

(গ) সমগ্ৰ বাজ্যখনৰ আৱশ্যকতাৰ সাপেক্ষে উক্ত সকলোবিলাক ক্ষেত্ৰৰ সম্বন্ধত কাৰিকৰী শিক্ষা আৰু ব্যৱসায়িক প্ৰশিক্ষণৰ বাবে পৰ্যাপ্ত সামুদ্রিক সমূহৰ আৰু বাজ্য চৰকাৰৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ অধীনত থকা সেৱা সমূহত নিযুক্তিৰ বাবে পৰ্যাপ্ত সুযোগ সমূহৰ উপবন্ধ কৰি সমতাপূৰ্ণ ব্যৱস্থা কৰিবৰ বাবে -

ৰাজ্যপালৰ কোনো বিশেষ উক্তবিদ্যায়িত্বৰ উপবন্ধ কৰিব পাৰে।]

নগালেণ্ড ৰাজ্যৰ
সম্বন্ধত বিশেষ
উপবন্ধ।

[৩৭১ ক। (১) এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ৰেও,-

- (ক) (i) নগা সকলৰ ধৰ্মীয় বা সামাজিক প্ৰথা সমূহৰ সম্বন্ধত,
- (ii) নগা বীতিগত বিধি আৰু প্ৰক্ৰিয়াৰ সম্বন্ধত,
- (iii) নগা বীতিগত বিধি অনুসাৰে বিনিশ্চয় কৰা চিভিল আৰু দাণ্ডিক ন্যায় প্ৰশাসন সম্বন্ধত,
- (iv) ভূমি আৰু তাৰ সম্পদ ৰাজিৰ স্বামিত্ব আৰু হস্তান্তৰণ সম্বন্ধত,

সংসদৰ কোনো অধিনিয়ম নগালেণ্ড ৰাজ্যত প্ৰয়োগ হব নোৱাৰিব যেতিয়ালৈকে নগালেণ্ড বিধান সভাই কোনো সংকলনৰ দ্বাৰা তেনে অধিনিয়ম প্ৰয়োগ হব বুলি বিনিশ্চয় কৰকৈ।

(খ) নগালেণ্ড ৰ ৰাজ্যপালৰ মতে, সেই ৰাজ্যখন গঠিত হোৱাৰ ঠিক পুৰো নগা পাহাৰ টিৰেনচাৎ অঞ্চলত হোৱা আভ্যন্তৰীণ অশাস্তি সমূহ, তাত বা তাৰ কোনো ভাগত যিমান দিনলৈকে চলি থাকে সিমান দিনলৈকে নগালেণ্ড ৰাজ্যৰ আইন আৰু শৃঙ্খলাৰ সম্বন্ধত নগালেণ্ড ৰ ৰাজ্যপালৰ বিশেষ উক্তৰ দায়িত্ব থাকিব আৰু সেই সম্পর্কত তেওঁৰ কৃত্য নিৰ্বাহ কৰোতে ৰাজ্যপালে, মন্ত্ৰী- পৰিষদৰ লগত পৰামৰ্শ কৰাৰ পিছত, কৰিব লগীয়া কাৰ্য্যবাহীৰ সম্বন্ধত তেওঁৰ স্বিবেচনা প্ৰয়োগ কৰিব :

পৰস্ত, যদি এনে কোনো প্ৰশ্ন উঠে যে কোনো এটা বিষয় এনে বিষয় হয়নে নহয় যাৰ সম্বন্ধত এই উপখণ্ডৰ অধীনত ৰাজ্যপালে তেওঁৰ স্বিবেচনা প্ৰয়োগ কৰিবলৈ আপেক্ষিত হয়, তেতিয়া, ৰাজ্যপালে স্বিবেকৰ দ্বাৰা কৰা হোৱা বিনিশ্চয়েই অস্তিম হব আৰু ৰাজ্যপালৰ দ্বাৰা কৰা হোৱা কোনো কা মৰ মান্যতাৰ বিষয়ে এই আধাৰৰ ওপৰত আপত্তি কৰিব নোৱাৰিব যে তেওঁ স্বিবেচনা প্ৰয়োগ কৰি কাৰ্য্যকৰা উচিত বা অনুচিত আছিল:

অধিকন্ত, ৰাজ্যপালৰ পৰা কোনো প্ৰতিবেদন পাই বা অন্যথা যদি ৰাষ্ট্ৰপতি এই বুলি সম্মত হয় যে নগালেণ্ড ৰাজ্যৰ আইন আৰু শৃঙ্খলাৰ সম্বন্ধত ৰাজ্যপালৰ বিশেষ উক্তবিদ্যায়িত্ব থকাৰ আৰু আৱশ্যক নাই তেনেহলে তেওঁ আদেশৰ দ্বাৰা এই নিৰ্দেশ দিব পাৰে যে সেই আদেশত যথা বিনিদৰ্শিত তাৰিখৰ পৰা ৰাজ্যপালৰ এনে উক্তৰ দায়িত্ব নাথাকিব;

(গ) কোনো অনুদানৰ দাবীৰ সম্বন্ধত তেওঁৰ চুপাবিছ দিওঁতে নগালেণ্ডৰ ৰাজ্যপালে এইটো সুনিশ্চিত কৰিব যাতে কোনো বিনিদৰ্শিত সেৱা বা প্ৰয়োজনৰ বাবে ভাৰতৰ সঞ্চিত নিধিৰ পৰা ভাৰত চৰকাৰৰ দ্বাৰা দিয়া হোৱা কোনো ধন সেই সেৱা বা প্ৰয়োজন সম্পৰ্কীয় অনুদানৰ দাবীতহে অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয় আৰু আন কোনো দাবীৰ ভিতৰত নহয়;

১। সংবিধান (ত্ৰয়োদশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৬২ ৰ ২ ধাৰাৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (১-১২-৬৩ তাৰিখৰ পৰা)।

একবিংশ ভাগ-অস্থায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ- অনুচ্ছেদ ৩৭১ক

(ঘ) যিটো নগালেণ্ডৰ বাজ্যপালে সাৰ্বজনিক অধিসূচনাৰ দ্বাৰা এই নিমিত্তে বিনিৰ্দিষ্ট কৰে, তেনে তাৰিখৰ পৰা পয়ত্ৰিশ জন সদস্যৰ সৈতে টিৱেনচাং জিলাৰ বাবে এক আঞ্চলিক পৰিষদ স্থাপিত হ'ব; আৰু নিম্নোক্ত বিষয়ৰ উপবন্ধ কৰিব বাজ্যপালে তেওঁৰ স্ববিৱেক অনুসৰি নিয়মাবলী প্ৰণয়ন কৰিব পাৰে-

(i) আঞ্চলিক পৰিষদ সমূহৰ গঠন আৰু যি ৰীতিত আঞ্চলিক পৰিষদৰ সদস্য সকলৰ বাছনি হব সেই ৰীতি;

পৰস্তু, টিৱেনচাং জিলাৰ উপায়ুক্ত আঞ্চলিক পৰিষদৰ পদেন সভাপতি হব আৰু আঞ্চলিক পৰিষদৰ উপ-সভাপতিক তাৰ সদস্য সকলৰ দ্বাৰা তেওঁলোকৰ মাজৰ পৰা নিৰ্বাচিত কৰিব;

(ii) আঞ্চলিক পৰিষদৰ সদস্যৰূপে বাছনিৰ বাবে আৰু সদস্য হবৰ বাবে অৰ্হতা সমূহ;

(iii) আঞ্চলিক পৰিষদৰ সদস্যসকলৰ পদাৰ্থি আৰু যদি থাকে, তেওঁ লোকক দিবলগীয়া বেতন আৰু ভাত্তাসমূহ;

(iv) আঞ্চলিক পৰিষদৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰু কাৰ্য্য সংঘালন;

(v) আঞ্চলিক পৰিষদৰ পদাধিকাৰী আৰু কৰ্মচাৰী সকলৰ নিযুক্তি আৰু সেৱাৰ চৰ্ত্ত সমূহ; আৰু

(vi) আন যিকোনো বিষয় যাৰ সম্পৰ্কত আঞ্চলিক পৰিষদৰ গঠনত আৰু তাৰ উচিত কৃত্য নিৰ্বাহনৰ বাবে নিয়মাবলী প্ৰণয়ন কৰাটো আৱশ্যকীয় হয়।

(২) এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও, নগালেণ্ডৰ বাজ্য গঠিত হোৱা তাৰিখৰ পৰা দহ বছৰ কালৰ বাবে অথবা এনে অধিক কালৰ বাবে যিটোনেকি আঞ্চলিক পৰিষদৰ চুপাবিছৰ ওপৰত বাজ্যপালে সাৰ্বজনিক অধিসূচনাৰ দ্বাৰা এই মৰ্মে বিনিৰ্দিষ্ট কৰিব দিয়ে,-

(ক) টিৱেনচাং জিলাৰ প্ৰশাসন বাজ্যপালৰ দ্বাৰা কৰা হ'ব;

(খ) যেতিয়া নেকি সমস্ত নগালেণ্ডৰ বাজ্যৰ আৱশ্যকতা পূৰণৰ বাবে ভাৰত চৰকাৰৰ দ্বাৰা নগালেণ্ড চৰকাৰক ধন দিয়া হয়, তেতিয়া বাজ্যপালে তেওঁৰ স্ববিৱেকৰে টিৱেনচাং জিলা আৰু বাজ্যৰ বাকী অংশৰ মাজত সেই ধনৰ সমতাপূৰ্ণ বাটোৱাৰা কৰাৰ বাবে উপবন্ধ কৰিব;

(গ) যেতিয়ালৈকে আঞ্চলিক পৰিষদৰ চুপাবিছৰ ওপৰত বাজ্যপালে সাৰ্বজনিক অধিসূচনাৰ দ্বাৰা এনে কোনো নিৰ্দেশ নিদিয়ে তেতিয়ালৈকে নগালেণ্ডৰ বিধান মণ্ডলৰ কোনো অধিনিয়ম টিৱেনচাং জিলাত প্ৰয়োগ নহ'ব আৰু এনে কোনো অধিনিয়মৰ সম্বন্ধত বাজ্যপালে এনে নিৰ্দেশ দিওঁতে এই নিৰ্দেশ দিব পাৰে যে টিৱেনচাং জিলা বা তাৰ কোনো ভাগত সেই অধিনিয়ম প্ৰয়োগ কৰোতে সেই অধিনিয়মৰ প্ৰভাৱ এনে ব্যতিক্ৰম আৰু সালসলনিৰ অধীন হব যি বিলাকনেকি আঞ্চলিক পৰিষদৰ চুপাবিছৰ ওপৰত বাজ্যপালে বিনিৰ্দিষ্ট কৰিব দিয়ে;

পৰস্তু, এই উপখণ্ডৰ অধীনত দিয়া কোনো নিৰ্দেশ এনেদৰে দিব পাৰে যে তাৰ ভূতলক্ষ্মী প্ৰভাৱ হ'ব;

(ঘ) বাজ্যপালে টিৱেনচাং জিলাৰ শাস্তি, প্ৰগতি আৰু সুশাসনৰ বাবে বিনিয়ম প্ৰণয়ন কৰিব পাৰে আৰু এনেদৰে প্ৰণয়ন কৰা যিকোনো বিনিয়মে সেই জিলাত তত্ত্ব সময় প্ৰযোজ্য থকা সংসদৰ যিকোনো অধিনিয়মৰ বা আন যিকোনো বিধিৰ নিবসন বা সংশোধন কৰিব পাৰে আৰু যদি আৱশ্যক হয় তেনেহিলে তেনে নিবসন বা সংশোধনৰ ভূতলক্ষ্মী প্ৰভাৱ হ'ব পাৰে;

একবিংশ ভাগ-অঙ্গায়ী, অস্তর্কালীন আরু বিশেষ উপবন্ধসমূহ- অনুচ্ছেদ ৩৭১ক

- (৬) (i) নগালেণ্ডের বিধান সভাত টিরেনচাঃ জিলাক প্রতিনির্ধিত করা সদস্য সকলৰ এজন, মুখ্য মন্ত্রীৰ পৰামৰ্শ কৰমে বাজ্যপালৰ দ্বাৰা টিরেনচাঃ কার্য্যাবলীৰ মন্ত্ৰী হিচাপে নিযুক্ত হব, আৰু মুখ্য মন্ত্রীয়ে নিজৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াওঁতে যথা পূৰ্বেক্ষ সদস্যসকলৰ সংখ্যাধিক্যৰ চুপাবিহ মতে কাৰ্য্য কৰিব;
- (ii) টিরেনচাঃ কার্য্যাবলীৰ মন্ত্ৰীজনে টিরেনচাঃ জিলা সম্পর্কীয় সকলো বিষয়ৰ কাৰ্য্য কৰিব আৰু তাৰ বাবে তেওঁ বাজ্যপালৰ ওচৰলৈ পোনপটীয়াকৈ যাৰ পাৰিব কিস্ত তেওঁ সেই বিষয়ে মুখ্যমন্ত্ৰীক অৱগত কৰি বাখিব;
- (৭) এই খণ্ডৰ পূৰ্বগামী উপবন্ধ সমূহত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও টিরেনচাঃ জিলা সম্পর্কীয় সকলো বিষয়ৰ ওপৰত অস্তিম বিনিশ্চয় বাজ্যপালৰ দ্বাৰা তেওঁৰ স্বীকৰণমতে কৰা হব;
- (৮) অনুচ্ছেদ ৫৪ আৰু ৫৫ আৰু অনুচ্ছেদ ৮০ ৰ খণ্ড (৪) ত থকা কোনো বাজ্যৰ বিধান সভাৰ নিৰ্বাচিত সদস্য সকলৰ প্রতি বা এনেকুৰা প্ৰত্যেক সদস্যৰ প্রতি থকা নিৰ্দেশে এই অনুচ্ছেদৰ অধীনত স্থাপিত হোৱা আঞ্চলিক পৰিষদৰ দ্বাৰা নিৰ্বাচিত হোৱা নগালেণ্ডেৰ বিধান সভাৰ সদস্য সকলৰ বা সদস্যৰ প্রতি থকা নিৰ্দেশ অনুভূত কৰিব;
- (জ) অনুচ্ছেদ ১৭০ ত-
- (i) নগালেণ্ডেৰ বিধান সভাৰ সম্পৰ্কত খণ্ড (১) ৰ প্ৰভাৱ এনে হব যেন 'ঘাঠ' শব্দৰ পৰিৱৰ্ত্তে 'ছয়চাল্লিশ' শব্দ বহুওৱা হৈছে;
- (ii) উক্ত খণ্ডত বাজ্যত প্ৰাদেশিক নিৰ্বাচন সমষ্টি সমূহৰ পৰা প্ৰত্যক্ষ নিৰ্বাচনৰ প্রতি থকা নিৰ্দেশে এই অনুচ্ছেদৰ অধীনত স্থাপিত হোৱা আঞ্চলিক পৰিষদৰ সদস্যসকলৰ দ্বাৰা হোৱা নিৰ্বাচন অনুভূত কৰিব;
- (iii) খণ্ড (২) আৰু (৩) ত প্ৰাদেশিক নিৰ্বাচন সমষ্টি সমূহৰ প্রতি থকা নিৰ্দেশ কহিমা আৰু মোকক চাঃ জিলাৰ প্ৰাদেশিক নিৰ্বাচন সমষ্টি সমূহৰ প্রতি থকা নিৰ্দেশ বুলি অভিপ্ৰেত হব।

(৩) এই অনুচ্ছেদৰ পূৰ্বগামী উপবন্ধ সমূহৰ যিকোনোটোক প্ৰভাৱশীল কৰোতে যদি কোনো অসুবিধাৰ উত্তোলন হয়, তেনেহলে বাস্তুপত্ৰিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা যিকোনো কাম (আন যিকোনো অনুচ্ছেদৰ অনুকূলন বা সালসলানিক অস্তৰ্গত কৰি) কৰিব পাৰিব যিটোনেকি সেই অসুবিধা দূৰীকৰণৰ বাবে তেওঁ আৰশ্যাকীয় যেন দেখেঃ

পৰন্তৰ, নগালেণ্ড বাজ্য গঠিত হোৱা তাৰিখৰ পৰা তিনি বছৰ অৱসান হোৱাৰ পিচত এনে আদেশ নিদিব।

স্পষ্টীকৰণ - এই অনুচ্ছেদত কহিমা, মোককচাঃ আৰু টিরেনচাঃ জিলাৰ অৰ্থ নগালেণ্ড বাজ্য অধিনিয়ম, ১৯৬২ ত ইয়াৰ অৰ্থ যি আছে সেমেই হব।]

১। সংবিধান (অসুবিধা দূৰীকৰণ) আদেশ, নং ১০ ৰ ২য় দফাত উপবন্ধিত আছে যে (১-১২- ১৯৬৩ তাৰিখৰ পৰা) অনুচ্ছেদ ৩৭১ ক এনেভাৱে প্ৰভাৱী হব যেন তাৰ খণ্ড (২) ৰ উপৰ্যুক্ত (৬) ৰ দফা (i) ৰ লগত নিম্নলিখিত পৰন্তৰক আছে, যেনে-

“পৰন্তৰ, মুখ্যমন্ত্ৰীৰ পৰামৰ্শনুয়ায়ী বাজ্যপালে, নগালেণ্ডেৰ বিধান সভাত টিরেনচাঃ জিলাৰ বাবে বন্টিত আসন সমূহ পূৰণৰ বাবে বিধি অনুসাৰে ব্যক্তিসকলৰ বাছনি নোহোৱা পৰ্য্যন্ত, টিরেনচাঃ কার্য্যাবলীৰ মন্ত্ৰীকাপে কাৰ্য্য কৰিবলৈ যিকোনো ব্যক্তিক টিরেনচাঃৰ মন্ত্ৰীকাপে নিযুক্ত কৰিব পাৰে।”

একবিংশ ভাগ-অস্ত্রায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ অনুচ্ছেদ ৩৭১খ - ৩৭১ঘ

[৩৭১ খ। এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও বাষ্টুপতিয়ে, অসম ৰাজ্যৰ সমন্বয়ত দিয়া আদেশৰ দ্বাৰা যষ্ঠ অনুসূচিৰ দফা ২০ ত সমিবিষ্ট তালিকাৰ [ভাগ ১ত] বিনির্দিষ্ট জনজাতি ক্ষেত্ৰৰ পৰা অসম ৰাজ্যৰ বিধান সভালৈ নিৰ্বাচিত সদস্য সকল আৰু সেই বিধান সভাৰ আন সদস্য সকলৰ পৰা সেই আদেশত যথা বিনির্দিষ্ট তেনে কোনো সংখ্যক সদস্যক লৈ সেই ৰাজ্যৰ বিধান সভাৰ এখন সমিতি গঠন আৰু কৃত্য নিৰ্বাহনৰ বাবে; আৰু তেনে সমিতিয়ে সমুচ্চিত কৃত্য নিৰ্বাহনৰ নিমিত্তে সেই বিধান সভাৰ প্ৰক্ৰিয়াৰ নিয়মাবলীত সালসলনিৰ বাবে উপবন্ধ কৰিব পাৰে।]

অসম ৰাজ্যৰ সমন্বয়ত
বিশেষ উপবন্ধ।

[৩৭১ গ। (১) এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও, বাষ্টুপতিয়ে মণিপুৰ ৰাজ্যৰ সমন্বয়ত দিয়া আদেশৰ দ্বাৰা চৰকাৰী কাৰ্য্যৰ নিয়মাবলীৰ আৰু বিধান সভাৰ প্ৰক্ৰিয়া নিয়মাবলীৰ সাল-সলনি কৰিবৰ অৰ্থে ৰাজ্যখনৰ বিধান সভালৈ সেই ৰাজ্যৰ পাৰ্বত্য ক্ষেত্ৰ পৰা নিৰ্বাচিত সদস্য সকলক লৈ ৰাজ্যখনৰ বিধান সভাৰ এখন সমিতি গঠন আৰু তাৰ কৃত্য নিৰ্বাহনৰ বাবে; আৰু এনে সমিতিৰ সমুচ্চিত কৃত্য নিৰ্বাহন সুনিৰ্ণিত কৰিবৰ অৰ্থে, ৰাজ্যপালৰ বিশেষ দায়িত্বৰ বাবে উপবন্ধ কৰিব পাৰে।

মণিপুৰ ৰাজ্যৰ
সমন্বয়ত বিশেষ
উপবন্ধ।

(২) ৰাজ্যপালে বছৰি বা বাষ্টুপতিয়ে যেতিয়াই বিচাৰে তেতিয়াই, মণিপুৰ ৰাজ্যৰ পাৰ্বত্য ক্ষেত্ৰৰ প্ৰশাসন সমন্বে বাষ্টুপতিৰ ওচৰত একোখন প্ৰতিবেদন দিব আৰু সংঘৰ কাৰ্য্যপালিকা ক্ষমতা উক্ত ক্ষেত্ৰ সমূহৰ প্ৰশাসন সম্পর্কে নিৰ্দেশ দিয়া পৰ্যন্ত বিস্তৃত হব।

স্পষ্টীকৰণ— এই অনুচ্ছেদত ‘পাৰ্বত্য ক্ষেত্ৰ’ পদে এনে ক্ষেত্ৰ সমূহক অভিপ্ৰেত কৰিব যিবিলাক ক্ষেত্ৰ বাষ্টুপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা পাৰ্বত্য ক্ষেত্ৰ বুলি ঘোষণা কৰে।]

[৩৭১ ঘ। (১) বাষ্টুপতিয়ে অন্তৰ্প্ৰদেশ ৰাজ্য সমন্বে দিয়া আদেশৰ দ্বাৰা, ৰাজ্যখনৰ সামগ্ৰিক প্ৰয়োজনীয়তা সমূহলৈ দৃষ্টি ৰাখি, চৰকাৰী নিযুক্তি আৰু শিক্ষাৰ বিষয়ত, ৰাজ্যখনৰ বিভিন্ন অংশৰ লোকসকলৰ নায্য সুযোগ-সুবিধা সমূহৰ বাবে ব্যৱস্থা কৰিব পাৰে, আৰু ৰাজ্যখনৰ বিভিন্ন অংশৰ বাবে বিভিন্ন ব্যৱস্থা কৰিব পাৰে।

অন্তৰ্প্ৰদেশ ৰাজ্যৰ
সমন্বয়ত বিশেষ
উপবন্ধসমূহ।

(২) খণ্ড (১) ব অধীনত দিয়া কোনো আদেশে, বিশেষকৈ,-

(ক) ৰাজ্য চৰকাৰক ৰাজ্যখনৰ অসামৰিক সেৱাৰ পদ সমূহৰ কোনো শ্ৰেণী বা শ্ৰেণী
সমূহ বা ৰাজ্যখনৰ অধীনত অসামৰিক পদ সমূহৰ কোনো শ্ৰেণী বা শ্ৰেণীসমূহ
ৰাজ্যখনৰ বিভিন্ন অংশৰ বাবে বিভিন্ন স্থানীয় সংৰগ্নত সংগঠন কৰিবলৈ আৰু সেই
আদেশত যথা বিনির্দিষ্ট নীতি আৰু প্ৰক্ৰিয়া অনুসৰি এনে পদধাৰী ব্যক্তি সকলক
তেনেকৈ সংগঠিত স্থানীয় সংৰগ্ন সমূহত আবণ্টন কৰিবলৈ কৰ পাৰিব;

(খ) স্থানীয় ক্ষেত্ৰ হিচাপে গণ্য কৰিব লগীয়া ৰাজ্যখনৰ কোনো অংশ বা অংশবোৰ-

(i) ৰাজ্য চৰকাৰৰ অধীনত কোনো স্থানীয় সংৰগ্ন (এই অনুচ্ছেদৰ অধীনত দিয়া কোনো
আদেশ অনুসৰি সংগঠিত হওক বা আন প্ৰকাৰেই গঠিত হওক) পদসমূহত প্ৰত্যক্ষভাৱে
ভৰ্তিৰ কাৰণে;

১। সংবিধান (দ্বাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৬৯ ৰ ৪ ধাৰাৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

২। উত্তৰ-পূব অঞ্চল (পুনৰ্গঠন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ ৰ ধাৰা ৭১ (ছ) ব দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠাপিত (২১-১-
৭২ তাৰিখ পৰা)।

৩। সংবিধান (সপ্তবিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭১ ৰ ধাৰা ৫ ব দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (৫-২-৭২
তাৰিখ পৰা)।

৪। সংবিধান (দ্বাত্ৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৩ ৰ ধাৰা ৩ ব দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত (১-৭-৭৪
তাৰিখ পৰা)।

একবিংশ ভাগ-অস্থায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ- অনুচ্ছেদ ৩৭১ঘ

(ii) ৰাজ্যখনৰ অধীনত কোনো স্থানীয় প্ৰাধিকাৰীৰ অধীনস্থ কোনো সংবৰ্গৰ পদসমূহত
প্ৰত্যক্ষ ভৰ্তিৰ কাৰণে; আৰু

(iii) ৰাজ্যখনৰ ভিতৰত থকা কোনো বিশ্ববিদ্যালয় বা ৰাজ্যিক চৰকাৰৰ নিয়ন্ত্ৰণাধীন আন
কোনো শিক্ষানুষ্ঠানত নাম ভৰ্তিৰ উদ্দেশ্যে,

বিনিদিষ্ট কৰিব পাৰে।

(গ) কি পৰিসৰ পৰ্যন্ত, কি ৰীতিৰে আৰু কি চৰ্তাৱলী সাপেক্ষে,-

(i) আদেশটোত এই মৰ্মে যথা বিনিদিষ্ট উপখণ্ড (খ) ত উল্লেখিত এনে কোনো সংবৰ্গৰ
পদসমূহত প্ৰত্যক্ষ ভৰ্তিৰ বিষয়ত,

(ii) আদেশটোত এই মৰ্মে যথা বিনিদিষ্ট উপখণ্ড (খ) ত উল্লেখিত এনে কোনো
বিশ্ববিদ্যালয় বা আন শিক্ষানুষ্ঠানত নাম ভৰ্তিৰ বিষয়ত;

যথাহিতি এনে সংবৰ্গ, বিশ্ববিদ্যালয় বা আন শিক্ষানুষ্ঠানৰ সম্বন্ধত স্থানীয় ক্ষেত্ৰটোত আদেশটোত
বিনিদিষ্ট কোনো কালৰ বাবে বাস কৰা বা অধ্যয়ন কৰা প্ৰাৰ্থী সকলক বা প্ৰাৰ্থীসকলৰ অনুকূলে
অগ্ৰাধিকাৰ বা সংবৰ্কণ দিয়া হব তাক বিনিদিষ্ট কৰিব দিব পাৰে।

(৩) ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা নিম্নোক্ত বিষয়বোৰৰ সম্বন্ধত আদেশটোত যথা বিনিদিষ্ট এনে
ক্ষেত্ৰাধিকাৰ, ক্ষমতা আৰু প্ৰাধিকাৰ [সংবিধান (দ্বাৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৩ ৰ অব্যৱহৃত
পূৰ্বে (উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ বাহিৰে) কোনো ন্যায়ালয় বা কোনো ন্যায়াধিকৰণ বা আন প্ৰাধিকাৰীৰ
দ্বাৰা প্ৰয়োগমোগ্য যি কোনো ক্ষেত্ৰাধিকাৰ, ক্ষমতা আৰু প্ৰাধিকাৰো অন্তৰ্ভুক্ত কৰি] প্ৰয়োগ কৰিবলৈ
অন্তৰ্প্ৰদেশ ৰাজ্যৰ কাৰণে এখন প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ গঠনৰ বাবে ব্যৱস্থা কৰিব পাৰে, যেনে :-

(ক) আদেশটোত যথা বিনিদিষ্ট ৰাজ্যখনৰ যিকোনো অসামৰিক সেৱাৰ পদবোৰ এনে
শ্ৰেণী বা শ্ৰেণী সমূহত, বা ৰাজ্যখনৰ অধীনৰ অসামৰিক পদবোৰ এনে শ্ৰেণী বা শ্ৰেণী
সমূহত বা ৰাজ্যখনৰ ভিতৰৰ কোনো স্থানীয় প্ৰাধিকাৰীৰ নিয়ন্ত্ৰণাধীনত থকা পদবোৰ
এনে শ্ৰেণী বা শ্ৰেণীসমূহত নিযুক্তি, আৱটন বা পদোন্নতি।

(খ) আদেশটোত যথা বিনিদিষ্ট ৰাজ্যখনৰ কোনো অসামৰিক সেৱাৰ পদবোৰ এনে শ্ৰেণী
বা শ্ৰেণী সমূহত বা ৰাজ্যখনৰ অধীনৰ অসামৰিক পদবোৰ এনে শ্ৰেণী বা শ্ৰেণীসমূহত,
বা ৰাজ্যখনৰ ভিতৰৰ কোনো স্থানীয় প্ৰাধিকাৰীৰ নিয়ন্ত্ৰণাধীনত থকা পদবোৰ এনে শ্ৰেণী
বা শ্ৰেণী সমূহত নিযুক্তি, আৱটিত বা পদোন্নতি প্ৰাপ্ত ব্যক্তি সকলৰ জ্যোষ্ঠতা;

(গ) আদেশটোত যথা বিনিদিষ্ট ৰাজ্যখনৰ কোনো অসামৰিক সেৱাৰ পদবোৰ এনে শ্ৰেণী
বা শ্ৰেণী সমূহত বা ৰাজ্যখনৰ অধীনৰ অসামৰিক পদবোৰ এনে শ্ৰেণী বা শ্ৰেণীসমূহত,
বা ৰাজ্যখনৰ ভিতৰৰ কোনো স্থানীয় প্ৰাধিকাৰীৰ নিয়ন্ত্ৰণাধীনত থকা পদবোৰ এনে শ্ৰেণী
বা শ্ৰেণী সমূহত নিযুক্তি, আৱটিত বা পদোন্নতি প্ৰাপ্ত ব্যক্তি সকলৰ সেৱাৰ এনে আন
চৰ্তাৱলী।

(৪) খণ্ড (৩) ৰ অধীনত দিয়া কোনো আদেশে,-

(ক) প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনক, ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে, আদেশটোত বিনিদিষ্ট কৰা হিচাপে ইয়াৰ
ক্ষেত্ৰাধিকাৰৰ ভিতৰৰ যি কোনো বিষয়ৰ সম্পর্কে ওজৰ আগপতিবোৰ প্ৰতিকাৰৰ নিমিত্তে
নিবেদন সমূহ ধৰণ কৰিবলৈ আৰু প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনে তাৰ ওপৰত উপযুক্ত বুলি
বিবেচনা কৰা আদেশ দিবলৈ, প্ৰাধিকৃত কৰিব পাৰে;

(খ) ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে প্ৰয়োজনীয় বিবেচনা কৰা অনুযায়ী প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনৰ ক্ষমতা
আৰু প্ৰাধিকাৰসমূহ আৰু প্ৰক্ৰিয়া (প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণৰ অৱমাননাৰ বাবে দণ্ড
দিয়াক্ষমতাৰ উপবন্ধ সমূহ অন্তৰ্ভুক্ত কৰি) সম্বন্ধে উপবন্ধ সমূহ অন্তৰ্বৰ্ষিষ্ট কৰিব পাৰে;

একবিংশ ভাগ-অস্থায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ- অনুচ্ছেদ ৩৭১ঘ

- (গ) আদেশটোত যথা বিনির্দিষ্ট এনে শ্রেণীৰ কাৰ্যবাহী সমূহ প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনলৈ স্থানান্তৰ কৰাৰ উপবন্ধ কৰিব পাৰে যি শ্রেণীৰ কাৰ্যবাহী ন্যায়াধিকৰণৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰৰ অধীনস্থ বিষয়ক হয় আৰু সেই আদেশৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে কোনো ন্যায়ালয় (উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ বাহিৰে) বা ন্যায়াধিকৰণ অথবা আন কোনো প্ৰাধিকাৰীৰ ওচৰত বিচাৰাধীন হৈ থাকে।
- (ঘ) বাষ্টুপতিয়ে প্ৰয়োজনীয় বিবেচনা কৰা অনুযায়ী অনুপূৰক, আনুষঙ্গিক আৰু পাৰিণামিক উপবন্ধ সমূহ (ফিজ আৰু পৰিসীমা, সাক্ষ্য অথবা কোনো ব্যতিকৰণ বা সালসলনি সাপেক্ষে তত্কালীন প্ৰাৰ্থিত কোনো বিধিৰ প্ৰয়োগ বিষয়ক উপবন্ধকে ধৰি) অন্তৰ্বিষ্ট কৰিব পাৰে।

(৫) কোনো বিষয় চূড়ান্তভাৱে নিষ্পত্তি কৰি দিয়া প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণৰ আদেশ ৰাজ্য চৰকাৰৰ দ্বাৰা দৃঢ়ীকৰণ কৰা হলে বা আদেশ দিয়া তাৰিখৰ পৰা তিনিমাহৰ অৱসান হলে, যিটোৱেই আগতে হয়, কাৰ্য্যকৰী হব বা কাৰ্য্যকৰী নহ'ব।

পৰম্পৰা, ৰাজ্য চৰকাৰে লিখিত ভাবে দিয়া বিশেষ আদেশৰ দ্বাৰা আৰু তাত উল্লিখিত কাৰণ সমূহৰ নিমিত্তে প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনৰ কোনো আদেশ কাৰ্য্যকৰী হোৱাৰ পূৰ্বে সালসলনি বা বাস্তুল কৰিব পাৰে আৰু এনেকুৱা ক্ষেত্ৰত প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনৰ আদেশটো, যথাস্থিতি এনে সালসলনিৰ আকাৰত কাৰ্য্যকৰী হব বা কাৰ্য্যকৰী নহ'ব।

(৬) খণ্ড (৫) ৰ পৰস্তুকৰ অধীনত ৰাজ্য চৰকাৰে দিয়া প্ৰত্যেক আদেশ, ইয়াক দিয়াৰ পিচত যথা সন্তুষ্ট শীঘ্ৰে, ৰাজ্য বিধান মণ্ডলৰ উভয় সদনতে উপস্থাপন কৰিব লাগিব।

(৭) ৰাজ্যখনৰ উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনৰ ওপৰত অধীক্ষণৰ কোনো ক্ষমতা নাথুকিৰ আৰু কোনো ন্যায়ালয়ে (উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ বাহিৰে) বা ন্যায়াধিকৰণে প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খনৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ, ক্ষমতা বা প্ৰাধিকাৰৰ অধীনৰ কোনো বিষয়ৰ সম্বন্ধত বা ন্যায়াধিকৰণ খনৰ সম্পর্কত কোনো ক্ষেত্ৰাধিকাৰ, ক্ষমতা বা প্ৰাধিকাৰ প্ৰয়োগ নকৰিব।

(৮) প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খন অবিৰত ভাবে থকাটো প্ৰয়োজনীয় নহয় বুলি ৰাষ্ট্ৰপতি সন্তুষ্ট হলে, ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা প্ৰশাসনীয় ন্যায়াধিকৰণ খন বিলোপ কৰিব আৰু এনে আদেশত এনেকৈ বিলোপ কৰণৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে ন্যায়াধিকৰণৰ ওচৰত বিচাৰাধীন হৈ থকা বিষয় বোৰৰ স্থানান্তৰ আৰু নিষ্পত্তিৰ বাবে তেওঁ উপযুক্ত বিবেচনা কৰা অনুযায়ী উপবন্ধ কৰিব পাৰিব।

(৯) কোনো ন্যায়ালয়, ন্যায়াধিকৰণ বা আন প্ৰাধিকাৰীৰ কোনো নিৰ্ণয়, ডিক্ৰী বা আদেশ থকা সন্তুষ্টও, -

(ক) কোনো ব্যক্তিৰ -

- (i) ১৯৫৬ চনৰ ১ নবেম্বৰৰ পূৰ্বে, সেই তাৰিখৰ পূৰ্বে হিত হায়দৰাবাদ ৰাজ্যৰ চৰকাৰৰ অধীনত, বা হায়দৰাবাদ ৰাজ্যৰ ভিতৰৰ কোনো স্থানীয় প্ৰাধিকাৰীৰ কোনো পদত, বা-
  - (ii) সংবিধান (দ্বিতীয় সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৩ ৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে অন্তৰ্প্ৰদেশ ৰাজ্য চৰকাৰৰ অধীনৰ বা অন্তৰ্প্ৰদেশ ৰাজ্যৰ ভিতৰৰ কোনো স্থানীয় বা আন প্ৰাধিকাৰীৰ অধীনৰ কোনো পদত, কৰা কোনো নিযুক্তি, পদ স্থাপন, পদোন্নতি বা বদলি, আৰু
- (খ) উপক্ষণ (ক) ত উল্লিখিত কোনো ব্যক্তিৰ দ্বাৰা বা সন্মুখত লোৱা কোনো কাৰ্য্যব্যৱস্থা বা কৃত কোনো কাৰ্য্য,

একবিংশ ভাগ-অস্থায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ- অনুচ্ছেদ ৩৭১ঘ - ৩৭১ চ

এনে নিযুক্তি, পদস্থাপন, পদোন্নতি বা বদলিৰ সম্পর্কত, যথাস্থিতি হায়দৰাবাদ বাজ্যৰ ভিতৰত, বা অন্তর্প্রদেশ বাজ্যৰ কোনো অংশৰ ভিতৰত নিবাস সম্পর্কে কোনো প্ৰয়োজনীয়তাৰ উপবন্ধ থকা আৰু সেই সময়ত বলৱৎ থকা কোনো বিধি অনুসাৰে তেনে ব্যক্তিৰ নিযুক্তি, পদস্থাপন, পদোন্নতি, বা বদলি নকৰাৰ হেতুত আবেধ বা বাতিল বুলি গণ্য নহব বা কেতিয়াও অবৈধ বা বাতিল হোৱা বুলি গণ্য কৰা নহ'ব।

(১০) এই সংবিধানৰ আন কোনো উপবন্ধত বা সম্পৰ্কত বলৱৎ থকা আন কোনো বিধিত যিকোনো কথা থকা সহেও, এই অনুচ্ছেদৰ উপবন্ধ সমূহ আৰু ইয়াৰ অধীনত বাট্টপত্তিয়ে দিয়া কোনো আদেশ প্ৰভাৱী হব।

অন্তর্প্রদেশত কেন্দ্ৰীয়
বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপন।চিকিম বাজ্যৰ সম্বন্ধত
বিশেষ উপবন্ধ সমূহ।

৩৭১ ঙ। সংসদে বিধিৰ দ্বাৰা অন্তৰ্প্রদেশ বাজ্যত এখন বিশ্ববিদ্যালয় স্থাপনৰ বাবে উপবন্ধ কৰিব পাৰে।]

[৩৭১ চ। এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সহেও, -

- (ক) চিকিম বাজ্যৰ বিধান সভা অন্যন ৩০ জন সদস্যৰে গঠিত হব;
- (খ) সংবিধান (ষষ্ঠত্ৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৫ ৰ (ইয়াৰ পিছত এই অনুচ্ছেদত নিয়ত দিন বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে) প্ৰাৰম্ভণিৰ তাৰিখৰ পৰা-

  - (i) ১৯৭৪ চনৰ এপ্ৰিল মাহত চিকিমত অনুষ্ঠিত নিৰ্বাচনৰ ফল স্বৰূপে উক্ত নিৰ্বাচনত নিৰ্বাচিত ৩২ জন সদস্যৰে (ইয়াৰ পিছত বৰ্তমান সদস্য বুলি উল্লেখ কৰা হৈছে) চিকিমৰ বাবে গঠিত এচেষ্টলী এই সংবিধানৰ অধীনত যথোচিত ভাৱে গঠিত চিকিম বাজ্যৰ বিধান সভা বুলি গণ্য কৰা হ'ব;
  - (ii) বৰ্তমান সদস্যসকল এই সংবিধানৰ অধীনত যথোচিত ভাৱে নিৰ্বাচিত চিকিম বাজ্যৰ বিধান সভাৰ সদস্য বুলি গণ্য কৰা হব; আৰু
  - (iii) চিকিম বাজ্যৰ উক্ত বিধান সভাই এই সংবিধানৰ অধীনত এখন বাজ্যৰ বিধান সভাৰ ক্ষমতাৱলী প্ৰয়োগ কৰিব আৰু কৃত্যসমূহ সম্পাদন কৰিব;

- (গ) খণ্ড (খ) ৰ অধীনত চিকিম বাজ্যৰ বিধান সভা বুলি গণ্য কৰা এচেষ্টলীৰ ক্ষেত্ৰত অনুচ্ছেদ ১৭২ ৰ খণ্ড (১) ত নিৰ্দেশিত ১[পাঁচ বছৰ] কালছোৱা ১[চাৰি বছৰ] কাল নিৰ্দেশিত হোৱা বুলি অৰ্থ কৰা হব আৰু উক্ত ১[চাৰি বছৰ] কাল নিয়ত দিনৰ পৰা প্ৰাৰম্ভ হোৱা বুলি গণ্য কৰা হব;
- (ঘ) সংসদে বিধিৰ দ্বাৰা অন্য উপবন্ধ প্ৰণয়ন নকৰা পৰ্যন্ত চিকিম বাজ্যক লোক সভাৰ এখন আসন বণ্টন কৰা হব আৰু চিকিম বাজ্যই এটা সংসদী সমষ্টি গঠন কৰিব আৰু ইয়াক চিকিম সংসদী সমষ্টি বুলি কোৱা হব;
- (ঙ) নিয়ত দিনত বিদ্যমান লোকসভাত চিকিম বাজ্যৰ প্ৰতিনিধিজন চিকিম বাজ্যৰ বিধান সভাৰ সদস্যসকলৰ দ্বাৰা নিৰ্বাচিত হব;

১। সংবিধান (ষষ্ঠত্ৰিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৫ ৰ ধাৰা ৩ ৰ দ্বাৰা অনুষ্ঠাপিত (২৬-৪-৭৫ তাৰিখৰ পৰা)

২। সংবিধান (চতুৰ্থচতুৰ্বিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৮ ৰ ধাৰা ৪৩ৰদ্বাৰা ‘ছয় বছৰ’ আৰু ‘পাঁচ বছৰ’ৰ ঠাইত ‘পাঁচবছৰ’ আৰু ‘চাৰিবছৰ’ কৰা হৈছে(৬-৯-৭৯ তাৰিখৰ পৰা)। সংবিধান (দ্বাচতুৰ্বিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৬ ৰ ধাৰা ৫৬ ৰ দ্বাৰা পূৰ্বৰ ‘পাঁচবছৰ’ আৰু ‘চাৰিবছৰ’ৰ ঠাইত ক্ৰমে ‘ছয়বছৰ’ আৰু ‘পাঁচবছৰ’ কৰা হৈছিল।

একবিশ্ব ভাগ - অস্থায়ী, অন্তর্কলীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ - অনুচ্ছেদ ৩৭১ চ

(চ) চিকিৎসাৰ জনসংখ্যাৰ বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ অধিকাৰ আৰু স্বার্থসমূহ সংৰক্ষণ কৰাৰ উদ্দেশ্যে
সংসদে, এনে সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰাৰ্থীৰ দ্বাৰা পূৰণ কৰিব পৰা চিকিৎসাৰ বিধান সভাৰ আসনৰ সংখ্যাৰ বাবে
বিধান সভাৰ যিবিলাক সমষ্টিৰ পৰা চিকিৎসাৰ বিধান সভাৰ নিৰ্বাচনৰ বাবে কেৱলমাত্ৰ তেনে
সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰাৰ্থীসকল উঠিব পাৰে তাৰ সীমা নিৰ্কপণ কৰিবৰ বাবে উপবন্ধ কৰিব পাৰে;

(ছ) শাস্তিৰ বাবে আৰু চিকিৎসাৰ জনসাধাৰণৰ বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ সামাজিক আৰু আৰ্থিক অগ্ৰগতি
সুনিশ্চিত কৰিবলৈ এটা যথাৰ্থ ব্যৱহাৰ কৰিবৰ বাবে চিকিৎসাৰ বাজ্যৰ বাজ্যপালৰ বিশেষ দায়িত্ব থাকিব
আৰু এই খণ্ডৰ অধীনত তেওঁৰ বিশেষ দায়িত্ব সম্পাদন কৰোতে বাজ্যপালে, সময়ে সময়ে বাষ্টৰ্পতিয়ে
উপযুক্ত বুলি জাৰি কৰা তেনে কোনো নিৰ্দেশ সমূহৰ সাপেক্ষে, তেওঁৰ স্ববিৱেক অনুসৰি কাৰ্য
সম্পাদন কৰিব;

(জ) নিয়ত দিনৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে চিকিৎসাৰ চৰকাৰ বা অন্য কোনো প্ৰাধিকাৰী বা চিকিৎসাৰ চৰকাৰৰ
হকে আন যিকোনো ব্যক্তিৰ ওপৰত ন্যস্ত হোৱা সকলো সম্পত্তি আৰু সম্পদ (চিকিৎসাৰ বাজ্যত
গঠিত অঞ্চল সমূহৰ ভিতৰতেই হওক বা বাহিৰতেই হওক) নিয়ত দিনৰ পৰা চিকিৎসাৰ বাজ্যৰ
চৰকাৰৰ ওপৰত ন্যস্ত হব;

(ঝ) নিয়ত দিনৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে চিকিৎসাৰ বাজ্যত গঠিত অঞ্চল সমূহত উচ্চ ন্যায়ালয় হিচাপে
কাৰ্য নিৰ্বাহ কৰি থকা ন্যায়ালয়ক নিয়ত দিনৰ পৰা চিকিৎসাৰ বাজ্যৰ বাবে উচ্চ ন্যায়ালয় বুলি গণ্য
কৰা হব;

(ঝঃ) চিকিৎসাৰ বাজ্যৰ সমগ্ৰ অঞ্চলৰে চিভিল, দাণ্ডিক আৰু বাজহ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ থকা সকলোবোৰ
ন্যায়ালয়, সকলো প্ৰাধিকাৰী আৰু ন্যায়িক, কাৰ্য্যবাহী আৰু অনুসচিবীয় সকলো অধিকাৰীয়ে নিয়ত
দিনৰ পৰা এই সংবিধানৰ উপবন্ধ সমূহৰ সাপেক্ষে তেওঁলোকৰ নিজ নিজ কৃত্য সমূহ নিৰ্বহন কৰি
থাকিব;

(ট) চিকিৎসাৰ বাজ্য গঠিত হোৱা অঞ্চল সমূহত বা ইয়াৰ কোনো অংশত নিয়ত দিনৰ অব্যৱহিত
পূৰ্বে বলৱৎ থকা সকলো বিধি কোনো ক্ষমতাযুক্ত বিধান মণ্ডল বা অন্য ক্ষমতা যুক্ত প্ৰাধিকাৰীৰ
দ্বাৰা সংশোধন বা নিৰসন নকৰা পৰ্যন্ত ইয়াত বলৱৎ হৈ থাকিব;

(ঠ) চিকিৎসাৰ প্ৰশাসনৰ সম্পর্কত খণ্ড (ট) ত যথা উল্লিখিত এনে কোনো বিধিৰ প্ৰয়োগ
সুগম কৰাৰ উদ্দেশ্যে আৰু সংবিধানৰ উপবন্ধ সমূহৰ সৈতে এনে যিকোনো বিধিৰ উপবন্ধ সমূহ
সাদৃশ্য কৰাৰ উদ্দেশ্যে, নিয়ত দিনৰ পৰা দুবছৰৰ ভিতৰত বাষ্টৰ্পতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা প্ৰয়োজনীয়
আৰু সমীচীন হব পৰা হিচাপে নিৰসনৰ দ্বাৰাই হওক বা সংশোধনৰ দ্বাৰাই হওক, সেই বিধিৰ
তেনে অনুকূলন আৰু সালসলনি কৰিব পাৰে আৰু ইয়াৰ পিচত এনে প্ৰত্যেক বিধি এনেদৰে কৃত
অনুকূলন আৰু সমূহৰ সাপেক্ষে কাৰ্য্যকৰী হব, আৰু এনে যিকোনো অনুকূলন আৰু সালসলনিৰ
সম্বন্ধত কোনো ন্যায়ালয়তে প্ৰশংসন কৰা নহ'ব;

(ড) নিয়ত দিনৰ পূৰ্বে আৱদ্ধ হোৱা বা সম্পাদন কৰা আৰু ভাৰত চৰকাৰ বা ইয়াৰ কোনো
পূৰ্বৰঙ্গী চৰকাৰ পক্ষভূক্ত থকা চিকিৎসাৰ সম্পৰ্কীয় যিকোনো সন্ধি, চুক্তি, প্ৰতিশ্ৰুতি বা অন্যান্য
তেনেকুৰা লেখ্য সমূহৰ পৰা উক্ত হোৱা যিকোনো বিবাদ বা অন্যান্য বিষয়ৰ সম্বন্ধত উচ্চতম
ন্যায়ালয় বা আন যিকোনো ন্যায়ালয়ৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ নাথাকিব, কিন্তু এই খণ্ডৰ একোৱেই অনুচ্ছেদ
১৪৩ ৰ উপবন্ধ সমূহৰ প্ৰভাৱ হাস কৰা দুলি অৰ্থ কৰা নহ'ব;

(ঢ) বাষ্টৰ্পতিয়ে সাৰ্বজনিক অধিসূচনাৰ দ্বাৰা ভাৰতৰ কোনো বাজ্যত অধিসূচনাৰ তাৰিখত
বলৱৎ থকা যিকোনো অধিনিয়ম তেওঁ উপযুক্ত বিবেচনা কৰা কোনো নিৰ্বন্ধন আৰু সালসলনি সহ
চিকিৎসাৰ বাজ্যলৈ সম্প্ৰসাৰিত কৰিব পাৰে;

একবিংশ ভাগ - অস্ত্রায়ী, অন্তকলীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ অনুচ্ছেদ ৩৭১ণ-৩৭১ঝ

(গ) এই অনুচ্ছেদৰ পূৰ্বৰোক্ত যিকোনো উপবন্ধ সমূহ কাৰ্য্যকৰী কৰোতে কোনো অসুবিধাৰ উদ্ভূত হলে বাষ্ট্রপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা সেই অসুবিধা দূৰ কৰাৰ উদ্দেশ্যে তেওঁৰ বিবেচনা মতে প্ৰয়োজনীয় বুলি ভৱা যিকোনো কাৰ্য্য (আন যিকোনো অনুচ্ছেদৰ যিকোনো অনুকূলন বা সাজসলনি সহ) কৰিব পাৰে :

পৰস্ত, এনে কোনো আদেশ নিয়ত দিনৰ পৰা দুবছৰ অন্ত হোৱাৰ পিছত দিয়া নহ'ব ;

(ত) নিয়ত দিনৰ প্ৰাৰম্ভণিত আৰু সংবিধান (ষষ্ঠিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৫ ত বাষ্ট্রপতিৰ সম্মতিপ্ৰাপ্ত তাৰিখৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে শেষ হোৱা সময়ছোৱাত চিকিৎসাৰ্জন বা ইয়াত অন্তভুক্ত অঞ্চল সমূহৰ সম্পর্কত কৃত সকলো কাম আৰু লোৱা সকলো কাৰ্য্যব্যৱস্থা যি পৰ্য্যন্ত সংবিধান (ষষ্ঠিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৭৫ ব দ্বাৰা সংশোধিত এই সংবিধানৰ উপবন্ধ সমূহৰ অনুৰূপ হয় সেই পৰ্য্যন্ত, এনেদৰে সংশোধিত এই সংবিধানৰ অধীনত সকলো উদ্দেশ্যৰ বাবে বৈধভাৱে কৰা বা লোৱা বুলি গণ্য কৰা হ'ব]

[৩৭১-ছ। এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও —

(ক) নিম্নলিখিতবোৰ সম্বন্ধত সংসদৰ কোনো অধিনিয়ম মিজোৰাম ৰাজ্যত প্ৰয়োগ নহ'ব যদিহে মিজোৰাম ৰাজ্যৰ বিধান সভাই এটা সংকলনৰ দ্বাৰা এনে দৰে বিনিশ্চয় নকৰে, অৰ্থাৎ :—

(i) মিজোসকলৰ ধৰ্মীয় বা সামাজিক বীতিসমূহ,

(ii) মিজোৰ প্ৰথাগত বিধি আৰু প্ৰক্ৰিয়া,

(iii) মিজো প্ৰথাগত বিধি অনুসাৰে বিনিশ্চয়সমূহত জড়িত চিভিল আৰু দাণিক ন্যায় প্ৰশাসন,

(iv) ভূমিৰ স্বামিত্ব আৰু আন্তৰণ,

পৰস্ত, এই খণ্ডৰ কোনো কথাই সংবিধান (ত্ৰিপঞ্চাশতম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৮৬ প্ৰাৰম্ভণিৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে মিজোৰাম সংঘ ৰাজক্ষেত্ৰত বলৱৎ থকা কোনো কেন্দ্ৰীয় অধিনিয়মৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ নহ'ব ;

(খ) মিজোৰাম ৰাজ্যৰ বিধান সভা অন্যন চলিশজন সদস্যৰে গঠিত হ'ব]

[৩৭১ জ। এই সংবিধানত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও —

(ক) অৰূপাচল প্ৰদেশৰ ৰাজ্যপালৰ অৰূপাচল প্ৰদেশ ৰাজ্যত আইন আৰু শৃঙ্খলা সম্বন্ধত বিশেষ দায়িত্ব থাকিব আৰু ৰাজ্যপালে এই সম্পর্কত কৃত্যসমূহ নিৰ্বৰণ কৰোতে মন্ত্ৰী পৰিষদৰ সৈতে পৰামৰ্শ কৰাৰ পিছত, গ্ৰহণ কৰিবলগীয়া কাৰ্য্যব্যৱস্থাৰ সম্পৰ্কত তেওঁৰ নিজৰ ব্যক্তিগত নিৰ্ণয় প্ৰয়োগ কৰিব :

পৰস্ত কোনো বিষয় এনে কোনো বিষয় হয় নে নহয়, যাৰ সম্পৰ্কত ৰাজ্যপালক এই খণ্ডৰ অধীনত নিজৰ ব্যক্তিগত নিৰ্ণয় প্ৰয়োগ কৰি কাৰ্য্য কৰিবলৈ অপেক্ষিত কৰা হয়, এনে কোনো প্ৰশ্নৰ উদ্ভূত হলে, ৰাজ্যপালৰ স্বিবেকানুসাৰে লোৱা বিনিশ্চয় চূড়ান্ত হ'ব আৰু ৰাজ্যপালে তেওঁৰ ব্যক্তিগত নিৰ্ণয় প্ৰয়োগ কৰি কাৰ্য্যব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব লাগিছিল নে নেলাগিছিল এই কাৰণত ৰাজ্যপালৰ দ্বাৰা কৃত যিকোনো কাৰ্য্যৰ বিধি মান্যতা প্ৰশ়াদীন কৰা নহ'ব :

অধিকস্তু যদি ৰাজ্যপালৰ পৰা কোনো প্ৰতিবেদন পোৱাৰ পিছত বা অন্যথা বাষ্ট্রপতি সন্তুষ্ট হয় যে অৰূপাচল প্ৰদেশ ৰাজ্যত আইন আৰু শৃঙ্খলাৰ সম্পৰ্কত ৰাজ্যপালৰ বিশেষ দায়িত্ব থকাটো আৰু অধিক আৰণ্যকীয় নহয় তেওঁ আদেশৰ দ্বাৰা নিৰ্দেশ দিব পাৰে যে আদেশত বিনিৰ্দিষ্ট কৰা এনে তাৰিখৰ পৰা বলৱৎ হোৱাকৈ ৰাজ্যপালৰ এনে দায়িত্ব নাথাকিব।

(খ) অৰূপাচল প্ৰদেশ ৰাজ্যৰ বিধান সভা অন্যন ত্ৰিশজন সদস্যৰে গঠিত হ'ব]

[৩৭১ - ঝ। এই সংবিধানত কোনো কথা থকা সত্ত্বেও,-

গোৱা ৰাজ্যৰ বিধান সভা অন্যন ত্ৰিশজন সদস্যৰে গঠিত হ'ব]

মিজোৰাম ৰাজ্যৰ সম্বন্ধত
বিশেষ উপবন্ধ।

অৰূপাচল প্ৰদেশ
ৰাজ্যৰ সম্বন্ধত বিশেষ
উপবন্ধ

গোৱা ৰাজ্যৰ সম্বন্ধত
বিশেষ উপবন্ধ

১। সংবিধান (ত্ৰিপঞ্চাশতম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৮৬ ৰ ধাৰা ২ৰ দ্বাৰা (২০-২-৮৭ চনৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ) অন্তঃস্থাপিত।

২। সংশোধন (পঞ্চপঞ্চাশতম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৮৬ ৰ ধাৰা ২ ৰ দ্বাৰা (২০-২-১৯৮৭ ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ) অন্তঃস্থাপিত।

৩। সংবিধান (ষষ্ঠিংশ সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৮৭ ৰ ধাৰা ২ৰ দ্বাৰা (৩০-৫-১৯৮৭ ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ) অন্তঃস্থাপিত।

একবিংশ ভাগ - অস্ত্রায়ী, অন্তর্কলীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ অনুচ্ছেদ ৩৭২

বিদ্যমান বিধি বলৱৎ
বখা আৰু সেই বিলাকৰ
অনুকূলন।

৩৭২। (১) অনুচ্ছেদ ৩৯৫ ত নিৰ্দেশিত অধিনিয়ম সমূহ এই সংবিধানৰ দ্বাৰা নিৰ্বসিত হোৱা
সত্ত্বেও কিন্তু এই সংবিধানৰ অন্যান্য উপবন্ধ সমূহৰ সাপেক্ষে, এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ অব্যৱহিত
পূৰ্বে ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰত বলৱৎ হৈ থকা সকলো বিধি যেতিয়ালৈকে কোনো সক্ষম বিধান মণ্ডলৰ
দ্বাৰা বা আন কোনো সক্ষম প্ৰাধিকাৰীৰ দ্বাৰা সালসলনি, নিৰসন বা সংশোধন কৰা নহয় তেতিয়ালৈকে
তাত বলৱৎ হৈয়েই থাকিব।

(২) ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰত বলৱৎ থকা যিকোনো বিধিৰ উপবন্ধ সমূহৰ এই সংবিধানৰ উপবন্ধ
সমূহৰ লগত সংগতি সধাৰ উদ্দেশ্যেৰে ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা তেনে বিধিৰ নিৰসন কৰিয়েই
হওক বা সংশোধন কৰিয়েই হওক, এনে অনুকূলন আৰু সালসলনি কৰিব পাৰে যিটোনেকি আৱশ্যকীয়
বা সমীচীন হয় ; আৰু উপবন্ধ কৰিব পাৰে যে সেই আদেশত যথা বিনিন্দিষ্ট তেনে কোনো তাৰিখৰ
পৰা সেই বিধি এনেদৰে কৰা অনুকূলন বা সালসলনি সাপেক্ষে প্ৰভাৱী হব ; আৰু এনে কেনো
অনুকূলন বা সালসলনিৰ বিষয়ে কোনো ন্যায়ালয়ত প্ৰশ্ন কৰিব নোৱাৰিব।

(৩) খণ্ড (২) ৰ কোনো কথাই —

(ক) এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ ১ [তিনি বছৰ] শেষ হোৱাৰ পিচত কোনো বিধিৰ অনুকূলন বা
সালসলনি কৰিবলৈ ৰাষ্ট্ৰপতিক ক্ষমতা দিয়া বুলি ; অথবা

(খ) উক্ত খণ্ডৰ অধীনত ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে অনুকূলন বা সালসলনি কৰা কোনো বিধিক নিৰসন বা
সংশোধন কৰাৰ পৰা কোনো সক্ষম বিধান মণ্ডলক বা আন সক্ষম প্ৰাধিকাৰীক বাধা দিয়া বুলি গণ্য
কৰা নহব।

স্পষ্টীকৰণ ১ :— এই অনুচ্ছেদত বলৱৎ থকা বিধি পদাৰলীয়ে এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ
আগতে ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰৰ ভিতৰত কোনো বিধান মণ্ডলৰ দ্বাৰা বা আন সক্ষম প্ৰাধিকাৰীৰ দ্বাৰা
পাৰিত বা প্ৰণীত তথা পূৰ্বে নিৰ্বসিত নোহোৱা কোনো বিধিক অনুভূতি কৰিব, লাগিলে সেই বিধি
বা তাৰ কোনো ভাগ সেই সময়ত একেবাৰেই বা কোনো বিশেষ অঞ্চলত প্ৰাৰ্থিত নহওকেই।

স্পষ্টীকৰণ ২ :— ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰ কোনো বিধান মণ্ডল বা আন সক্ষম প্ৰাধিকাৰীৰ দ্বাৰা
পাৰিত বা প্ৰণীত এনে কোনো বিধি যাৰ এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পূৰ্বে ৰাজ্য ক্ষেত্ৰাতীত প্ৰভাৱ
আছিল আৰু ভাৰতৰ ৰাজ্যক্ষেত্ৰতো প্ৰভাৱ আছিল তেনে বিধি উপৰোক্ত কোনো অনুকূলন আৰু
সালসলনি সাপেক্ষে তেনে ৰাজ্যক্ষেত্ৰাতীত প্ৰভাৱী হৈয়েই থাকিব।

১। সংবিধান (প্ৰথম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫১ ৰ ১২ ধাৰাৰ দ্বাৰা 'দুই বছৰ'ৰ পৰিৱৰ্ত্তে
প্ৰতিষ্ঠাপিত।

একবিংশ ভাগ - অস্থায়ী, অন্তকালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ অনুচ্ছেদ ৩৭২-৩৭৪

স্পষ্টীকৰণ ৩ঃ— এই অনুচ্ছেদৰ কোনো কথাই এনে কোনো অস্থায়ী বিধি যাৰ সমাপ্তিৰ কাৰণে তাৰিখ নিয়ত থাকে সেই তাৰিখৰ পিছত বা এই সংবিধান যদি বলৱৎ নহলহেতেন তেনেহলে যি দিনত তেনে বিধিৰ সমাপ্তি ঘটিলহেতেন তাৰ পাছত, বলৱৎ হৈ থাকিব বুলি অৰ্থ নকৰে।

স্পষ্টীকৰণ ৪ঃ— ভাৰত চৰকাৰ অধিনিয়ম, ১৯৩৫ ব'ধাৰা ৮৮ ব'অধীনত কোনো প্ৰদেশৰ বাজ্যপালৰ দ্বাৰা প্ৰখ্যাপিত আৰু এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে বলৱৎ থকা কোনো অধ্যাদেশ যদি তত্ত্বানীয় বাজ্যৰ বাজ্যপালৰ দ্বাৰা পূৰ্বে প্ৰত্যাহাৰ কৰা নহয় তেনেহলে এনে প্ৰাৰম্ভণিৰ পাছত অনুচ্ছেদ ৩৮২ ব'খণ্ড (১) ব'অধীনত কৃতনিৰ্বাহকাৰী সেই বাজ্যৰ বিধান সভাৰ প্ৰথম বৈঠকৰ পৰা ছয় সপ্তাহ শেষ হোৱাৰ লগে প্ৰৱৰ্তনহীন হব আৰু তেনে কোনো অধ্যাদেশ উক্ত কালাবধিৰ পাছত বলৱৎ থাকিব বুলি এই অনুচ্ছেদৰ কোনো কথাই অৰ্থ নকৰিব।

[৩৭২ ক। (১) সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ ব'প্ৰাৰম্ভণিৰ ঠিক পূৰ্বে ভাৰতত বা ইয়াৰ কোনো ভাগত প্ৰযৃত থকা যিকোনো বিধিৰ উপবন্ধ সমূহ সেই অধিনিয়মৰ দ্বাৰা যথা সংশোধিত এই সংবিধানৰ উপবন্ধসমূহৰ লগত সংগতি সধাৰ উদ্দেশ্যেৰে বাস্তুপতিয়ে ১৯৫৭ চনৰ নবেন্দ্ৰবৰ পহিলা দিনৰ পূৰ্বে দিয়া ৷ আদেশৰ দ্বাৰা লাগিলে যথা আৱশ্যক বা সমীচীন মতে এনেকুৱা বিধিৰ নিৰসন কৰিয়েই হওক বা সালসলনি কৰিয়েই হওক, তাৰ এনেকুৱা অনুকূলন বা সালসলনি কৰিব পাৰিব আৰু উপবন্ধ কৰিব পাৰিব যে সেই আদেশত যথা বিনিৰ্দিষ্ট তাৰিখৰ পৰা সেই বিধিৰ প্ৰভাৱ এনেদৰে কৰা অনুকূলন আৰু সালসলনিৰ সাপেক্ষে প্ৰভাৱী হব; আৰু এনে কোনো অনুকূলন বা সালসলনিৰ বিষয়ে কোনো ন্যায়ালয়ত আপত্তি নাথাটিব।

(২) খণ্ড (১) ব' কোনো কথাই ক্ষমতা সম্পন্ন বিধান মণ্ডল অথবা আন ক্ষমতা সম্পন্ন প্ৰাধিকাৰীক বাস্তুপতিৰ দ্বাৰা উক্ত খণ্ডৰ অধীনত অনুকূলন বা সালসলনি কৰা হোৱা যিকোনো বিধিৰ নিৰসন বা সংশোধন কৰাত বাধা প্ৰদান কৰা বুলি গণ্য কৰা নহব।]

৩৭৩। যেতিয়ালৈকে অনুচ্ছেদ ২২ ব'খণ্ড (৭) ব'অধীনত সংসদৰ দ্বাৰা উপবন্ধ কৰা নহয় বা যেতিয়ালৈকে এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পৰা এবছৰ শেষ নহয়, এই দুয়োটাৰ ভিতৰত যিটোৱেই অগ্ৰবংশী হয় সেই কাল পৰ্যন্ত সেই অনুচ্ছেদৰ খণ্ড (৪) আৰু (৭) ত সংসদৰ প্ৰতি থকা কোনো নিৰ্দেশৰ ঠাইত বাস্তুপতিৰ প্ৰতি থকা নিৰ্দেশ আৰু সংসদৰ দ্বাৰা প্ৰণীত কোনো বিধিৰ প্ৰতি থকা নিৰ্দেশৰ ঠাইত বাস্তুপতিৰ দ্বাৰা দিয়া হোৱা কোনো আদেশৰ প্ৰতি থকা নিৰ্দেশ বুলি ধৰি লৈ উক্ত অনুচ্ছেদ প্ৰভাৱী হব।

৩৭৪। (১) এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে পদাধিষ্ঠিত ফেডাৰেল ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ সকল, যদিহে সিবিলাকে অন্যথা ইচ্ছা প্ৰকাশ নকৰে তেনেহলে, এনে প্ৰাৰম্ভণিৰ লগে লগেই উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ হব আৰু তেতিয়া এনে বেতন আৰু ভান্তাৰ আৰু অনুপস্থিতি ছুটী আৰু অৱসৰ বেতন সম্পর্কে এনে অধিকাৰৰ হকদাৰ হব যিবিলাকনেকি উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ সকলৰ সম্বন্ধত অনুচ্ছেদ ১২৫ ব'অধীনত উপবন্ধিত আছে।

(২) এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণি ফেডাৰেল ন্যায়ালয়ত বিচাৰাধীন হৈ থকা সকলো চিভিল বা দাণ্ডিক বাদ, আগীল আৰু কাৰ্য্যবাহী উচ্চতম ন্যায়ালয়লৈ হস্তান্তৰিত হব আৰু উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ সেইবিলাকৰ শুননী লবলৈ আৰু নিষ্পত্তি কৰিবলৈ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ থাকিব, আৰু এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ আগতে ফেডাৰেল ন্যায়ালয়ে শুনোৱা আৰু দিয়া নিৰ্ণয় আৰু আদেশ সমূহৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ে শুনোৱা আৰু দিয়া নিৰ্ণয় আৰু আদেশৰ দৰে এনে বল আৰু প্ৰভাৱ হব যেন সেইবিলাক উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ দ্বাৰাহে শুনোৱা বা দিয়া হৈছে।

বিধি অনুকূলন কৰিবৰ
বাবে বাস্তুপতিৰ ক্ষমতা।

কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত
নিবাৰক নিবোধত থকা
বাক্তিৰ সম্বন্ধত
বাস্তুপতিৰ আদেশ
দিয়াৰ ক্ষমতা।

ফেডাৰেল ন্যায়ালয়ৰ
ন্যায়াধীশ সকলৰ
সম্বন্ধত আৰু
ফেডাৰেল ন্যায়ালয়ত
বা সপৰিয়দ সম্বন্ধিত
আগত বিচাৰাধীন হৈ
থকা ন্যায়িক
কাৰ্য্যবাহীৰ সম্বন্ধত
উপবন্ধ সমূহ।

১। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ ব' ২৩ ধাৰাৰ দ্বাৰা অন্তঃস্থাপিত।

২। অনুকূলন আদেশ, ১৯৫৬ আৰু ১৯৫৭ দ্রষ্টব্য।

একবিংশ ভাগ - অস্ত্রায়ী, অন্তর্কল্পনা আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ অনুচ্ছেদ ৩৭৪-৭৬

(৩) এই সংবিধানৰ কোনো কথাই ভারতৰ বাজ্যক্ষেত্ৰৰ ভিতৰত যিকোনো ন্যায়ালয়ৰ নিৰ্ণয়, ডিক্ৰী বা আদেশৰ ওপৰত বা সম্বন্ধত কৰা আপীল আৰু আবেদন নিষ্পত্তি কৰিবৰ নিমিত্তে যি পৰ্যন্ত বিধিৰ দ্বাৰা সপৰিযদ-সম্ভাটৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰৰ প্ৰয়োগ প্ৰাধিকৃত হয় সেই পৰ্যন্ত সেই ক্ষেত্ৰাধিকাৰৰ প্ৰয়োগ অমান্য নকৰিব আৰু এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পাছত এনে কোনো আপীল বা আবেদনৰ ওপৰত দিয়া সপৰিযদ-সম্ভাটৰ আদেশ, এই সংবিধানৰ দ্বাৰা উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ ওপৰত প্ৰদান কৰা ক্ষেত্ৰাধিকাৰৰ প্ৰয়োগ কৰি উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ দ্বাৰা দিয়া আদেশ বা ডিক্ৰীৰ নিচিনাকে সকলো প্ৰয়োজনৰ বাবে প্ৰভাৱী হ'ব।

(৪) এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ পৰা, প্ৰথম অনুসূচীৰ খ ভাগত বিনিৰ্দিষ্ট বাজ্যত প্ৰিভি কাউন্সিল ৰূপে কাৰ্য কৰা প্ৰাধিকাৰীৰ তেনে বাজ্যৰ যিকোনো ন্যায়ালয়ৰ নিৰ্ণয়, ডিক্ৰী বা আদেশৰ ওপৰত বা সম্বন্ধত আপীল বা আবেদন গ্ৰহণ কৰাৰ আৰু নিষ্পত্তি কৰাৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ লোপ পাৰ আৰু এনে প্ৰাৰম্ভণিৰ সময়ত উক্ত প্ৰাধিকাৰীৰ ওচৰত বিচাৰণীন হৈ থকা সকলো আপীল আৰু অন্যান্য ন্যায়িক কাৰ্যবাহী উচ্চতম ন্যায়ালয়লৈ হস্তান্তৰিত হব আৰু উচ্চতম ন্যায়ালয়ৰ দ্বাৰা সেইবোৰ নিষ্পত্তি কৰা হ'ব।

(৫) এই অনুচ্ছেদৰ উপবন্ধ সমূহক প্ৰভাৱী কৰিবলৈ সংসদে বিধিৰ দ্বাৰা অতিৰিক্ত উপবন্ধ কৰিব পাৰে।

সংবিধানৰ উপবন্ধ সমূহৰ
অধীনত ন্যায়ালয়,
প্ৰাধিকাৰী আৰু
পদাধিকাৰীয়ে কৃত
কৰিয়েই থাকিব।

উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ
সকলৰ সমষ্টিৰ উপবন্ধ
সমূহ।

৩৭৫। ভাৰতৰ সমগ্ৰ বাজ্যক্ষেত্ৰৰ ভিতৰত চিভিল, দাণ্ডিক আৰু বাজৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ থকা সকলো ন্যায়ালয়ে, সকলো ন্যায়িক, কাৰ্য্যপালিকা আৰু মন্ত্ৰালয়িক প্ৰাধিকাৰীয়ে আৰু পদাধিকাৰীয়ে এই সংবিধানৰ উপবন্ধ সমূহৰ সাপেক্ষে নিজ নিজ কৃত্য কৰি থাকিব।

৩৭৬। (১) অনুচ্ছেদ ২১৭ ৰ খণ্ড (২) ত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে পদাধিষ্ঠিত কোনো প্ৰদেশৰ উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ সকলে যদিহে সিবিলাকে অন্যথা ইচ্ছা প্ৰকাশ নকৰে তেনেহলে, এনে প্ৰাৰম্ভণিৰ লগে লগে তৎস্থানীয় বাজ্যৰ উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ সকলৰ সম্বন্ধত অনুচ্ছেদ ২১৭ ৰ অধীনত উপবন্ধিত আছে; [এনে কোনো ন্যায়াধীশ, ভাৰতৰ নাগৰিক নহলেও, এনে উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ মুখ্য ন্যায়াধিপতি ৰূপে অথবা আন যিকোনো উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ মুখ্য ন্যায়াধিপতি বা আন ন্যায়াধীশ ৰূপে নিযুক্ত হৰলৈ যোগ্য হ'ব।]

(২) প্ৰথম অনুসূচীৰ খ-ভাগত বিনিৰ্দিষ্ট কোনো বাজ্যৰ তৎস্থানীয় ভাৰতীয় বাজ্যৰ কোনো উচ্চ ন্যায়ালয়ত এই সংবিধানৰ প্ৰাৰম্ভণিৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে পদাধিষ্ঠিত ন্যায়াধীশ সকল যদিহে সিবিলাকে অন্যথা ইচ্ছা প্ৰকাশ নকৰে তেনেহলে, এনে প্ৰাৰম্ভণিৰ লগে লগে সেইদৰে বিনিৰ্দিষ্ট বাজ্যৰ উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ ন্যায়াধীশ হৰ আৰু অনুচ্ছেদ ২১৭ ৰ খণ্ড (১) আৰু (২) ত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও কিন্তু সেই অনুচ্ছেদৰ খণ্ড (১) ৰ পৰম্পৰক সাপেক্ষে, বাস্তুপত্ৰিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা যি পৰ্যন্ত কাল নিৰ্ধাৰিত কৰে সেই কাল সমাপ্তি নোহোৱা পৰ্যন্ত পদত অধিষ্ঠিত হৈ থাকিব।

(৩) এই অনুচ্ছেদত 'ন্যায়াধীশ' পদে কোনো কাৰ্য্যকাৰী ন্যায়াধীশ বা অতিৰিক্ত ন্যায়াধীশক অন্তৰ্ভুক্ত নকৰে।

একবিংশ ভাগ - অস্ত্রায়ী, অন্তর্কালীন আৰু বিশেষ উপবন্ধসমূহ অনুচ্ছেদ ৩৭৭-৯২

**ভারতের নিয়ন্ত্রক-
মহালেখা পৰীক্ষক
সম্বন্ধে উপবন্ধ সমূহ।**

৩৭৭। এই সংবিধানের প্রাবন্ধণির অব্যবহিত পূর্বে পদাধিষ্ঠিত ভারতের মহালেখা - পৰীক্ষক, যদিহে তেখেতে অন্যথা ইচ্ছা প্রকাশ নকরে তেনেহলে, এই সংবিধানের প্রাবন্ধণির লগে লগে ভারতের নিয়ন্ত্রক - মহালেখা পৰীক্ষক হব আৰু তেতিয়া ভারতের নিয়ন্ত্রক-মহালেখা পৰীক্ষকের সম্বন্ধত অনুচ্ছেদ ১৪৮ ব খণ্ড (৩) ত যথা উপবন্ধিত কৰা অনুসৰি তেনে বেতন আৰু ছুটা আৰু অৱসৰ বেতনের সম্বন্ধত তেনে অধিকাব পোৱাৰ হকদাৰ হব আৰু এনে প্রাবন্ধণির অব্যবহিত পূর্বে তেখেতেৰ প্রতি প্ৰযোজ্য উপবন্ধ অনুসৰি তেখেতেৰ নিৰ্দ্বাৰিত পদাৰধিৰ সমাপ্তি নঘটালৈকে পদত অধিষ্ঠিত থকাৰ হকদাৰ হব।

**লোক সেৱা আয়োগ
সম্বন্ধে উপবন্ধ সমূহ।**

৩৭৮। (১) এই সংবিধানের প্রাবন্ধণির অব্যবহিত পূর্বে পদাধিষ্ঠিত ভারত ডমিনিয়নৰ লোক সেৱা আয়োগৰ সদস্য সকল, যদিহে সিবিলাকে অন্যথা ইচ্ছা প্রকাশ নকরে তেনেহলে, এই সংবিধানের প্রাবন্ধণিৰ লগে লগে সংঘৰ লোক সেৱা আয়োগৰ সদস্য হব আৰু অনুচ্ছেদ ৩১৬ ব খণ্ড (১) আৰু (২) ত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও কিন্তু সেই অনুচ্ছেদৰ খণ্ড (২) ব পৰস্তুক সাপেক্ষে, এনে প্রাবন্ধণিৰ অব্যবহিত পূর্বে তেনে সদস্য সকলৰ প্রতি প্ৰযোজ্য নিয়মাবলী অনুসৰি নিৰ্দ্বাৰিত পদাৰধিৰ সমাপ্তি নঘটালৈকে তেখেতেসকল সেই পদত অধিষ্ঠিত হৈয়েই থাকিব।

(২) এই সংবিধানের প্রাবন্ধণিৰ অব্যবহিত পূর্বে পদাধিষ্ঠিত কোনো প্ৰদেশৰ বা কোনো প্ৰদেশ সমূহৰ আৱশ্যকতা সমূহৰ নিমিত্তে সেৱাকাৰী কোনো লোক সেৱা আয়োগৰ সদস্য সকল, যদিহে সিবিলাকে অন্যথা ইচ্ছা প্রকাশ নকরে তেনেহলে, এই সংবিধানের প্রাবন্ধণিৰ লগে লগে তেখেতে সকলে যথাহিতি, তৎস্থানীয় বাজ্যৰ লোক সেৱা আয়োগৰ বা তৎস্থানীয় বাজ্য সমূহৰ আৱশ্যকতা সমূহৰ নিমিত্তে সেৱা কৰা সংযুক্ত বাজ্যিক লোক সেৱা আয়োগৰ সদস্য হব আৰু অনুচ্ছেদ ৩১৬ ব খণ্ড (১) আৰু (২) ত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও কিন্তু সেই অনুচ্ছেদৰ খণ্ড (২) ব পৰস্তুক সাপেক্ষে, এনে প্রাবন্ধণিৰ অব্যবহিত পূর্বে তেনে সদস্য সকলৰ প্রতি প্ৰযোজ্য নিয়মাবলী অনুসৰি নিৰ্দ্বাৰিত পদাৰধিৰ সমাপ্তি নঘটালৈকে তেখেতে সকল সেই পদত অধিষ্ঠিত হৈয়েই থাকিব।

**অন্ত্রপ্রদেশ
বিধানসভাৰ কালাবধি
সম্বন্ধে বিশেষ
উপবন্ধ।**

[৩৭৮ ক। অনুচ্ছেদ ১৭২ ত অন্তৰ্ভুক্ত যিকোনো কথা থকা সত্ত্বেও, বাজ্য পুনৰ্গঠন অধিনিয়ম, ১৯৫৬ ব ধাৰা ২৮ আৰু ২৯ ব উপবন্ধ সমূহৰ অধীনত যথাগঠিত অন্ত্রপ্রদেশৰ বিধান সভা যদিহে আগতে বিঘটিত নহয় তেনেহলে উক্ত ধাৰা ২৯ ত নিৰ্দেশিত তাৰিখৰ পৰা পাঁচ বছৰ কালাবধি চলি থাকিব আৰু ততোধিক কাল চলিব নোৱাৰিব আৰু উক্ত কালাবধিৰ সমাপ্তিয়ে সেই বিধান সভাৰ বিঘটন ঘটাব।]

৩৭৯-৩৯১। সংবিধান (সপ্তম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৫৬ ব ২৯ ধাৰা আৰু অনুসূচীৰ দ্বাৰা নিৰ্বসিত।

**অসুবিধাসমূহ
দূৰীকৰণৰ বাবে
বাঞ্ছপতিৰ ক্ষমতা।**

৩৯২। (১) কোনো অসুবিধা দূৰীকৰণৰ প্ৰযোজন হেতুকে, বিশেষকৈ ভারত চৰকাৰ অধিনিয়ম, ১৯৩৫ ব উপবন্ধ সমূহৰ পৰা এই সংবিধানেৰ উপবন্ধ সমূহলৈ সংক্ৰমণৰ সম্বন্ধত, বাট্টপতিয়ে আদেশৰ দ্বাৰা নিৰ্দেশ দিব পাৰে যে, আদেশত যথা বিনিদিন্ত কালছোৱাত এই সংবিধান, সালসননি, সংযোজন বা লোপ কৰণৰ দ্বাৰা কৰা এনে অনুকূলন সাপেক্ষে প্ৰভাৱী হব যিটোনেকি আৱশ্যকীয় বা সমীচীন বুলি গণ্য কৰা হয়ঃ

পৰস্তু, পঞ্চম ভাগৰ দ্বিতীয় অধ্যায়ৰ অধীনত সম্যকৰণপে গঠিত সংসদৰ প্ৰথম বৈঠকৰ পাচত এনে আদেশ দিব নোৱাৰিব।

(২) খণ্ড (১) ব অধীনত দিয়া প্ৰত্যেক আদেশ সংসদৰ আগত উপস্থাপন কৰিব লাগিব।

(৩) এই অনুচ্ছেদ ৩২৪, অনুচ্ছেদ ৩৬৭ ব খণ্ড (৩) আৰু অনুচ্ছেদ ৩৯১ ব দ্বাৰা বাঞ্ছপতিৰ ওপৰত অৰ্পিত ক্ষমতাসমূহ এই সংবিধানেৰ প্রাবন্ধণিৰ পূর্বে ভারত ডমিনিয়নৰ মহাৰাজ্যপালৰ দ্বাৰা প্ৰযোজ্য হব।

দ্বাবিংশ ভাগ

সংক্ষিপ্ত নাম, প্রারম্ভনি^১ [হিন্দীত প্রাধিকৃত পাঠ] আরু নিরসন

৩৯৩। এই সংবিধান ভারতৰ সংবিধান বুলি অভিহিত হ'ব।

সংক্ষিপ্ত নাম।

৩৯৪। এই অনুচ্ছেদ আৰু অনুচ্ছেদ ৫, ৬, ৭, ৮, ৯, ৬০, ৩২৪, ৩৬৬, ৩৬৭, ৩৭৯, ৩৮০, ৩৮৮, ৩৯১, ৩৯২ আৰু ৩৯৩ তৎক্ষণাত বলৱৎ হ'ব আৰু এই সংবিধানৰ বাকী উপৰবন্ধ সমূহ এই সংবিধানত এই সংবিধানৰ প্রারম্ভনি বুলি নির্দেশিত হোৱা দিন ১৯৫০ চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ ষষ্ঠবিংশ দিৰসত বলৱৎ হ'ব।

প্রারম্ভনি।

^১ [৩৯৪ ক। (১) বাস্তুপতিয়ে ——

হিন্দী ভাষাত প্রাধিকৃত পাঠ।

(ক) সংবিধান সভাৰ সদস্যসকলৰ দ্বাৰা স্বাক্ষৰিত এই সংবিধানৰ হিন্দী ভাষাত অনুবাদ, এনে সালসলনি সহ যি কেন্দ্ৰীয় অধিনিয়মসমূহৰ হিন্দী ভাষাৰ প্রাধিকৃত পাঠত গ্ৰহণ কৰা ভাষা শৈলী আৰু শব্দাবলীৰ অনুকূল কৰা বাবে আৱশ্যকীয় আৰু এনে প্ৰকাশনৰ পূৰ্বেৰূপ এই সংবিধানৰ এনে সকলো সংশোধন ইয়াত সন্নিবিষ্ট কৰি, আৰু

(খ) ইংৰাজী ভাষাত কৰা এই সংবিধানৰ প্ৰত্যেক সংশোধনৰ হিন্দী ভাষাত অনুবাদ, তেওঁৰ নিজৰ প্রাধিকাৰধীনত প্ৰকাশিত কৰাৰ।

(২) খণ্ড (১) ব অধীনত প্ৰকাশিত এই সংবিধানৰ আৰু ইয়াৰ প্ৰত্যেক সংশোধনৰ অনুবাদ ইয়াৰ মূলৰ সৈতে একেই অৰ্থ কৰা বুলি ধৰা হ'ব আৰু এনে অনুবাদৰ কোনো ভাগৰ এনে অৰ্থ কৰোতে যদি কোনো কঠিনতাৰ উদ্ভূত হয়, তেন্তে বাস্তুপতিয়ে ইয়াৰ উ পযুক্ত পুনৰীকৃণ কৰাৰ।

(৩) এই সংবিধানৰ আৰু ইয়াৰ প্ৰত্যেক সংশোধনৰ এই অনুচ্ছেদৰ অধীনত প্ৰকাশিত অনুবাদ, সকলো প্ৰয়োজনৰ বাবে ইয়াৰ হিন্দী ভাষাত প্রাধিকৃত পাঠ বুলি গণ্য কৰা হ'ব।]

৩৯৫। ভাৰত স্বাধীনতা অধিনিয়ম, ১৯৪৭ আৰু ভাৰত চৰকাৰ অধিনিয়ম, ১৯৩৫ আৰু লগতে পিছত উক্ত অধিনিয়মক সংশোধনকাৰী অথবা অনুপ্ৰৱকাৰী সকলো বিলাক অধিনিয়ম, কিন্তু প্ৰিভি কাউন্সিলৰ ক্ষেত্ৰাধিকাৰ বিলোপন অধিনিয়ম, ১৯৪৯ ক ইয়াৰ অন্তৰুক্ত নকৰাকৈ ইয়াৰ দ্বাৰা নিৰসিত কৰা হৈছে।

১। সংবিধান (ষষ্ঠ পঞ্চাশতম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৮৭ ৰ ধাৰা ২ৰ দ্বাৰা (৯-১২-১৯৮৭ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ) অন্তঃস্থাপিত।

২। সংবিধান (অষ্টপঞ্চাশতম সংশোধন) অধিনিয়ম, ১৯৮৭ ৰ ধাৰা ৩ৰ দ্বাৰা (৯-১২-১৯৮৭ ৰ পৰা প্ৰভাৱী হোৱাকৈ) অন্তঃস্থাপিত।